

Uluslararası Hukuk Açısından Tahıl Koridoru Andlaşması'nın Kısa Bir Analizi

Tolga CANDAN*

Ozan Emin HALHALLI**

Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK–ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

* Doç. Dr., Türk Alman Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı. (candan@tau.edu.tr), **ORCID ID:** [0000-0003-0666-3027](https://orcid.org/0000-0003-0666-3027)

** Araştırma Görevlisi, Türk Alman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü. (ozanemin.halhalli@tau.edu.tr), **ORCID ID:** [0000-0002-0203-7662](https://orcid.org/0000-0002-0203-7662)

Makale geliş tarihi: 15 Ağustos 2022 **Makale kabul tarihi:** 21 Eylül 2022

Atf önerisi: Candan, Tolga ve Ozan Emin Halhallı. "Uluslararası Hukuk Açısından Tahıl Koridoru Andlaşması'nın Kısa Bir Analizi." *Ankara Barosu Dergisi* 80, no. 4 (Ekim 2022): 363-404. **DOI:** [10.30915/abd.1161930](https://doi.org/10.30915/abd.1161930)

ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN TAHİL KORİDORU ANDLAŞMASI'NIN KISA BİR ANALİZİ

ÖZ

24 Şubat 2022 Perşembe günü Rusya Federasyonu tarafından Ukrayna topraklarına yönelik başlatılan askeri saldırı, uluslararası toplumda yoğun tepkiler doğurmuştur. Bu tepkiler sonucunda, başta Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) üyeleri tarafından Rusya'ya yönelik geniş kapsamlı yaptırım kararları alınmıştır. Öte yandan, Rusya'nın Ukrayna limanlarına yönelik uyguladığı askeri abluka nedeniyle, Ukrayna'dan başta Kuzey Afrika ülkelerine olmak üzere 3. ülkelere yönelik tahıl ihracatı engellenmektedir. Bu durum, Dünya tahıl fiyatlarında yüksek fiyat artışına yol açarak, küresel düzeyde bir gıda güvenliği sorununa ve açlık tehdidine sebep olmuştur. Bu sorunun çözümü için başta Türkiye olmak üzere BM aracılığıyla yürütülen diplomatik girişimler başarılı olmuş ve 22 Temmuz 2022 tarihinde Rusya, Ukrayna, Türkiye ve BM tarafından kısaca "Tahıl Koridoru Andlaşması" olarak ifade edilen "Tahıl ve Yiyecek Maddelerin Ukrayna Limanlarından Emniyetli Sevki Girişimi Belgesi" imzalanmıştır. Bu andlaşma ile Ukrayna'nın Odesa, Çornomorsk ve Yujniy limanları üzerinden çizilen kırmızı hat boyunca güvenli rotaların oluşturulması ve bu güvenli koridorlardan yararlanılarak gıda sevkiyatının sağlanması gıda maddelerinin ve özellikle de tahıl ürünlerinin güvenli bir şekilde geçişi sağlanarak, küresel gıda fiyatlarının ve gıda kıtlığının azaltılması amaçlanmıştır. İmzalanmasında Türkiye'nin de önemli rol üstlendiği bu uzlaşma metninin hazırlık süreci, kapsamı ve uygulanmasının hukuki olarak değerlendirilmesi bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Rusya- Ukrayna Savaşı

gıda güvenliği

Ukrayna Tahıl Koridoru

Tahıl Koridoru Andlaşması

Müşterek Koordinasyon Merkezi

A BRIEF ANALYSIS OF THE GRAIN CORRIDOR AGREEMENT IN TERMS OF INTERNATIONAL LAW

ABSTRACT

On Thursday 24 February 2022, the military aggression launched by the Russian Federation against the territory of Ukraine provoked intense reactions from the international community. As a result of these reactions, the United Nations (UN) and the European Union (EU) have adopted comprehensive sanctions against Russia. On the other hand, Russia's military blockade of Ukrainian ports prevents grain exports from Ukraine to third countries, particularly to North African countries. This has led to a sharp increase in world grain prices, causing a global food security problem and threat of hunger. Diplomatic initiatives carried out through the UN, particularly by Turkey, have been successful in solving this problem and on 22 July 2022, Russia, Ukraine, Turkey and the UN signed the "Document on the Initiative for the Safe Shipment of Grain and Foodstuffs from Ukrainian Ports", shortly referred to as the "Grain Corridor Treaty". With this agreement, it is aimed to establish safe routes along the red line drawn through the ports of Odessa, Chornomorsk and Yujniy in Ukraine and to ensure food shipments by utilizing these safe corridors, to reduce global food prices and food shortages by ensuring the safe passage of foodstuffs and especially grain products. The main purpose of this study is to evaluate the preparation process, scope and implementation of this compromise text, in which Turkey played an important role.

Keywords

Russia-Ukraine War

food security

Ukraine Grain Corridor

Grain Corridor Treaty

Joint Coordination Centre

GİRİŞ

22 Temmuz 2022 tarihinde, kısaca “Tahıl Koridoru Andlaşması” olarak ifade edilen “Tahıl ve Yiyecek Maddelerin Ukrayna Limanlarından Emniyetli Sevki Girişimi Belgesi” imzalanmıştır.^[1] Andlaşma, Rusya Federasyonu'nun Ukrayna topraklarına yönelik gerçekleştirdiği askeri müdahalenin, 2. Dünya Savaşı sonrası kurulan Birleşmiş Milletler sisteminde doğurduğu sarsıcı etkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.^[2] 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan ve Ukrayna'nın ulusal bütünlüğüne yönelik yapılan bu saldırı, uluslararası toplumda büyük tepki toplamış ve özellikle başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği'ne (AB) üye devletler olmak üzere çok sayıda ülke

[1] 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası madde 90 düzenlemesinde, 15.07.2018 tarihinde 30479 sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe girmiş olan 9 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde ve yine 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi madde 2 fıkra 1 düzenlemesinde yer alan terminoloji ile de uyumlu olmak amacıyla, incelemeye konu edilen “hukuki irade uyuşmasını” ifade etmek için “andlaşma” terimi tercih edilmiştir. İngilizce kaynaklarda “agreement” ve Almanca kaynaklarda “abkommen” terimleri kullanılmaktadır. Bu terimin karşılığı Türkçe kaynaklarda “anlaşma” şeklindeyse de açıklanan nedenlerle terminolojik bütünlüğün sağlanabilmesi amacıyla metin içerisinde “andlaşma” terimi kullanılmıştır. Aynı yönde kullanım örnekleri için bakınız: Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, 19. Baskı (Ankara, Turhan Kitabevi, 2020), 49 vd.; Ayşe Nur Tütüncü, Enver Arıkoğlu, Verda Neslihan Akün ve Elif Başkaracaoğlu (Derleyenler ve Düzenleyenler), *Toluner Milletlerarası Hukuk (Giriş, Kaynaklar) Prof. Dr. Sevin Toluner'in Ders Notlarından*, 2. Baskı (İstanbul, Beta Yayınevi, 2019), 73 vd.; Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 14. Baskı (İstanbul: Beta Yayınevi, 2020), 24.

[2] Birleşmiş Milletler Andlaşması madde 2 fıkra 4 düzenlemesi uyarınca kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanmaya başvurulması yasaklanmıştır. Kuvvet kullanma yasağının istisnaları ise Birleşmiş Milletler Andlaşması içerisinde “Bölüm VII” altında özel olarak düzenlenmiştir. Bu konu hakkında daha detaylı bilgi için bakınız: Yusuf Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II*, 5. Baskı (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019), 111 vd.; Askeri operasyon kararının video kaydında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in okuduğu metnin çevirisi için bakınız: “Çeviri/Putin'in Ulusa Sesleniş Konuşması: Geleneksel değerlerimizi yok etmeye çalıştılar,” Deniz Karakullukçu (çev.), 27.02.2022, erişim 3 Ağustos 2022, <https://serbestiyet.com/haberler/ceviri-putinin-ulusa-seslenis-konusmasi-geleneksel-degerlerimizi-yok-etmeye-calistilar-85581/>.

tarafından, Rusya'ya yönelik çeşitli yaptırım kararları alınmıştır.^[3] Avrupa Birliği, alınan geniş kapsamlı ekonomik yaptırımların temel amacını, özellikle Rusya'nın savaşı finanse etme kabiliyetini engellemek ve bu askeri saldırının gerçekleşmesinden sorumlu olan ya da bu saldırının gerçekleşmesinde rol oynayan Rusya'nın yönetici siyasi elitine bedel ödetmek olarak açıklamaktadır.^[4] Alınan bu kararların içeriğine bakıldığında, Rusya yönetimi ile ilişkili bireysel mal varlıklarının dondurulması, Rus diplomatlara seyahat yasakları ve vize kısıtlamaları getirilmesi gibi yaptırımların yanı sıra, ekonomi ve finans sektörlerinde geniş kapsamlı ticareti kısıtlamalar da yer almaktadır.^[5]

Öte yandan, alınan ekonomik yaptırımların, Rusya ve Ukrayna'dan tahıl ithalatı yapan üçüncü ülkeler açısından da olumsuz sonuçlar doğurduğu kısa sürede anlaşılmıştır. Özellikle, Ukrayna'nın tahıl üretimi ve ihracatı konusunda Dünya'nın önde gelen ülkeleri arasında yer alması, çatışma bölgelerindeki limanların güvenlik nedeniyle kullanılamaması, tahıl fiyatlarında küresel bir artışa ve gıda kıtlığına yol açmıştır.^[6] Konunun öneminin daha

-
- [3] Rusya Federasyonu'na uygulanan yaptırımların güncel ve tam listesi için lütfen bakınız: "Aktuelle Sanktionen gegen Russland," CORRECTIV Recherchen für die Gesellschaft, erişim 9 Ağustos 2022, <https://correctiv.org/aktuelles/2022/02/28/sanktionstracker-aktuelle-sanktionen-gegen-russland%E2%80%8B/>.
- [4] "EU-Sanktionen gegen Russland: ein Überblick," Europäischer Rat (Rat der Europäischen Union), 22.07.2022, erişim 9 Ağustos 2022, <https://www.consilium.europa.eu/de/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/>.
- [5] European Council, Council Decision 2014/512/CFSP of 31 July 2014, "concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine," erişim 8 Ağustos 2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014D0512>; Matthias Valta, "Wirtschaftssanktionen gegen Russland und ihre rechtlichen Grenzen," Verfassung (blog), 28.02.2022, erişim 3 Ağustos 2022, <https://verfassungsblog.de/wirtschaftssanktionen-gegen-russland-und-ihre-rechtlichen-grenzen/>.
- [6] İstatistikler ve konu ile ilgili daha detaylı açıklamalar için lütfen bakınız: Joseph Glauber ve David Laborde, "The Russia-Ukraine grain agreement: What is at stake?," International Food Policy Research Institute (blog), 27.07.2022, erişim 10 Ağustos 2022, <https://www.ifpri.org/blog/russia-ukraine-grain-agreement-what-stake>; "Pressemitteilung Nr. 103: Erzeugerpreise landwirtschaftlicher Produkte im Januar 2022 um 21,1 % höher als im Januar 2021," Statistisches Bundesamt (DESTATIS), 11.03.2022, erişim 3 Ağustos 2021, <https://www.destatis.de/DE/>

kolay anlaşılması açısından Ukrayna'nın 2018-2019 verilerine baktığımızda; Dünya tahıl arzının karşılanması amacıyla gerçekleştirilen mısır ihracatının % 17,64'ünün, buğday ihracatının ise % 9,13'ünün Ukrayna tarafından karşılandığı görülecektir.^[7]

Rusya'nın askeri müdahalesinin altıncı ayında, başta Odesa, Çornomorsk ve Yujniy limanları olmak üzere Doğu Ukrayna'nın önemli bir bölümü, Rusya Federasyonu'na bağlı askeri güçler tarafından abluka altındadır.^[8] Bu durum

[Presse/Pressemitteilungen/2022/03/PD22_103_61211.html#:~:text=Der%20Preisanstieg%20bei%20den%20pflanzlichen,mehr%20so%20stark%20wie%20zuletzt;](https://www.vdg-ev.de/infothek/zahlen-und-fakten/) “Statistik Getreideproduktion und –verbrauch,” Verein der Getreidehändler der Hamburg Börse e.V., erişim 3 Ağustos 2022, <https://vdg-ev.de/infothek/zahlen-und-fakten/>; Matthias Janson, “Wohin die Ukraine ihr Getreide exportiert,” statista, 06.04.2022, erişim 3 Ağustos 2022, <https://de.statista.com/infografik/27192/ziellaender-ukrainischer-getreideexporte/>; “Wichtigste Abnehmerländer von Weizen und Mengkorn aus der Ukraine nach Exportmenge weltweit im Jahr 2020,” statista, 15.06.2022, erişim 3 Ağustos 2022, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1293944/umfrage/exportmenge-von-weizen-und-mengkorn-ukraine-laender/>; Ayrıca Rusya Federasyonu ve Ukrayna arasındaki askeri çatışmalar nedeniyle durma noktasına gelen tahıl sevkiyatının Ermenistan'da yarattığı gıda krizi için bakınız: Samvel Avetisyan ve Gayane Salnazaryan, “Russian-Ukrainian Conflict and Armenia'a Food Security Risks,” *ALTERNATIVE*, (January-March, 2022): 235-41; Ayrıca tahıl sevkiyatında yaşanan krizin Türkiye-Avrupa Birliği ticari ilişkilerine etkisi ile ilgili olarak bakınız: Volkan Sezgin, “How Will Turkey – EU Trade Relations Change after the Ukraine – Russia War?,” *Journal of the Human and Social Science Researches* 11, no. 2 (2022): 1198-215.

- [7] Emrah Turmuş ve Erdoğan Güneş, “Dünyada ve Türkiye’de Gıda Güvenliği/ Güvencesinin Hububat Sektörü Yönüyle Değerlendirilmesi,” *Türkiye Biyoetik Dergisi* 7, no. 3 (2020): 132-34.
- [8] Uluslararası hukuk açısından “abluka”, savaş veya barış dönemlerinde karşılaşılabilen bir müdahale biçimidir. Konumuz itibarıyla savaş esnasında uygulanan abluka, düşman tarafından bir bölgenin giriş ve çıkışlarının denetim altına alınmış olmasını ifade eder. Rusya Federasyonu, Ukrayna'ya ait bazı bölgelerde giriş ve çıkışları kontrol altında tutmaktadır ve uluslararası hukuk açısından bu müdahale biçimi bir abluka niteliğindedir. Daha detaylı bilgi için bakınız: M. Yusuf Eren, “Uluslararası Hukukta Savaşa Varmayan Kuvvet Kullanma Yolları,” İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3, no. 2 (2012): 242 vd.; Ayrıca konuya ilişkin haberler için bakınız: “Waffen gegen den drohenden Hunger,” *tagesschau*, 13.05.2022, erişim 5 Ağustos 2022, <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/schwarzes-meer-ukraine-hafen-russland-blockade-101.html>; “BM'nin Ukrayna limanlarını açın çağrısına Rusya'dan yanıt:

nedeniyle, Ukrayna'nın çoğunluğu Afrika ülkelerine olan tahıl sevkiyatı olumsuz yönde etkilenmiştir.^[9] 19 Mayıs 2022 tarihinde yayınladığı bildiri *Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı* (World Food Programme), Rusya tarafından Ukrayna'ya yönelik başlatılan askeri müdahalenin, gıda fiyatlarında yüksek oranda bir artışı meydana getirdiğini ve bunun da gıda sektöründe kıtlığa neden olduğunu açıklayarak bu savaşın, genel itibarıyla küresel gıda güvenliğine yönelik bir savaş olarak nitelendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.^[10] Yine, *Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü de* (FAO), Rusya Federasyonu ve Ukrayna arasında yaşanan silahlı çatışmaların yeni bir küresel gıda güvenliği meselesi olduğunu vurgulamış ve tavsiye senaryolarını uluslararası kamuoyuna sunmuştur.^[11] Söz konusu meseleye ilişkin olarak, Milli Savunma Bakanı tarafından paylaşılan güncel verilere göre, halen Ukrayna limanlarında 25 milyon tondan fazla tahıl sevkiyat

Yaptırımları gözden geçirin,” euronews, 19.05.2022, erişim 5 Ağustos 2022, <https://tr.euronews.com/2022/05/19/bm-nin-ukrayna-limanlar-n-ac-n-cagr-s-na-rusya-dan-yan-t-yapt-r-mlar-gozden-gecirin>; “Limanlarını kullanamayan Ukrayna'nın binlerce vagon tahıl ve bitkisel yağı Polonya sınırında kaldı,” euronews, 07.04.2022, erişim 5 Ağustos 2022, <https://tr.euronews.com/2022/04/07/limanlar-n-kullanamayan-ukrayna-n-n-binlerce-vagon-tah-l-ve-bitkisel-yag-polonya-s-n-r-nda>; “Tahıl koridoru: İstanbul Anlaşması 10 maddeden oluşuyor... İhracat 3 liman üzerinden yapılacak,” Şarku'l Avsat, 23.07.2022, erişim 5 Ağustos 2022, <https://turkish.aawsat.com/home/article/3774551/tah%C4%B1l-koridoru-i%C5%9Fstanbul-anla%C5%9Fmas%C4%B1-10-maddeden-olu%C5%9Fuyur-i%C5%9Fhracat-3-liman>.

- [9] Glauber ve Laborde, “The Russia-Ukraine grain agreement: What is at stake?”
- [10] “Failing to open Ukrainian ports means declaring war on global food security, WFP Chief warns UN Security Council,” World Food Programme, 19.05.2022, erişim 5 Ağustos 2022, <https://www.wfp.org/news/failing-open-ukrainian-ports-means-declaring-war-global-food-security-wfp-chief-warns-un>.
- [11] İlgili metin için bakınız: “G20: FAO urges Finance Ministers and Central Bank Governors to support the Food Import Financing Facility,” Food and Agriculture Organization of the United Nations, 15.07.2022, erişim 5 Ağustos 2022, <https://www.fao.org/newsroom/detail/g20-fao-urges-finance-ministers-and-central-bank-governors-to-support-the-food-import-financing-facility/en>.

için beklemektedir.^[12] Başta Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere uluslararası toplum, bu sorunun çözülebilmesi adına, Ukrayna topraklarında üretilen veya ihraç edilmeyi bekleyen tahıl ürünlerinin sevkiyatına devam edilebilmesi ve böylece küresel bir gıda krizinin önüne geçilebilmesi amacıyla yoğun diplomatik adımlar atmıştır. Bu adımların neticesinde, 22 Temmuz 2022 tarihinde, “Tahıl Koridoru Andlaşması” imzalanmıştır. İmzalanmasında Türkiye'nin de önemli rol üstlendiği bu uzlaşma metninin hazırlık süreci, kapsamı ve uygulanmasının hukuki olarak değerlendirilmesi bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. İncelemeye konu edilen uluslararası belgenin ortaya çıkış sürecinin daha net anlaşılabilmesi için öncelikli olarak Rusya Federasyonu ile Ukrayna arasındaki ilişkinin genel hatlarıyla ele alınması yararlı olacaktır.

I. RUSYA FEDERASYONU VE UKRAYNA İLİŞKİLERİ HAKKINDA KISA BİR DEĞERLENDİRME

Şubat ayında başlayan Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri saldırısının temelinde yatan anlaşmazlıkların geçmişini, 16 Mart 2014 tarihli Kırım'ın Rusya Federasyonu'na katılmasına yönelik yapılan referandum tarihine kadar götürmek çok yanlış olmayacaktır.^[13] Bahse konu referandumun öncesinde de taraflar arasındaki ilişkileri etkileyen birçok önemli olay yaşanmıştır. Bu olaylardan ilki 2008 yılında Ukrayna'nın NATO üyeliği için başvuruda bulunmasıdır.^[14] Ancak, bu başvuru 2010 senesinde Rusya yanlısı Viktor

[12] Milli Savunma Bakanlığı tarafından konuya ilişkin yayınlanan bilgilendirme metni için bakınız: “Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, Tahıl Ürünlerinin Emniyetli Sevki için Oluşturulan Müşterek Koordinasyon Merkezini Açtı,” Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 27.07.2022, erişim 10 Ağustos 2022, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/2772022-24470>; Konuya ilişkin haber metni için bakınız: Gary Howard, “Ukraine Crisis: Grain agreement to unlock 65% of Ukraine grain export capacity,” Seatrade Maritime News, 27.07.2022, erişim 12 Ağustos 2022, <https://www.seatrade-maritime.com/dry-cargo/grain-agreement-unlock-65-ukraine-grain-export-capacity>.

[13] Fatma Taşdemir ve Adem Özer, “Uluslararası Hukuk Açısından Kırım Sorunu: Kosova'nın Rövanşı mı?,” *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10, no. 1 (2015): 51.

[14] NATO, 1949 senesinde Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Kanada, İtalya, Portekiz, Fransa, Hollanda, Lüksemburg, Belçika, Norveç, Danimarka ve İzlanda arasında yapılan anlaşma neticesinde kurulmuştur. Anlaşma metninin 5. maddesi uyarınca

Yanukoviç'in Cumhurbaşkanı olarak göreve gelmesinin ardından askıya alınmıştır. Benzer şekilde Avrupa Birliği ile ticaret ve ortaklık görüşmelerinin de askıya alınması diğer önemli bir gelişme olarak dikkat çekmektedir. Batı'dan uzaklaşma yönündeki bu gelişmelerin sonucu olarak çıkan iç karışıklıklar nedeniyle, dönemin Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç ülkeyi terk ederek Rusya Federasyonu'na sığınmak zorunda kalmıştır.^[15]

16 Mart 2014 tarihinde düzenlenen referandum neticesinde, Kırım'ın Rusya Federasyonu'na katılmasına yönelik sonuç ortaya çıkmış; Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin de 17 Mart 2014 tarihinde bu sonucu hukuki anlamda tanımıştır.^[16] Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ise referandum sonucunda ortaya çıkan hukuki durumu tanımadığını, 68/262 sayılı kararıyla kabul etmiştir.^[17]

Kırım meselesini takip eden süreçte, Ukrayna'nın doğusunda bulunan ve önemli oranda Rus kökenli nüfusun yaşadığı Luhansk ile Donetsk isimli

NATO en genel anlamda, Birleşmiş Milletler Andlaşması madde 51 düzenlemesinde ifadesini bulan bireysel ya da toplu meşru savunma hakkını kullanarak Kuzey Atlantik Bölgesi'nin güvenliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Ukrayna'nın 2008 tarihinde, NATO üyeliği konusundaki tutumu ile ilgili daha detaylı bilgi için lütfen bakınız: "Rice, Kouchner, comment NATO Ministerial's decision," The Georgian Times, 03.12.2008, erişim 12 Ağustos 2022, <https://web.archive.org/web/20081205055811/http://www.unian.net/eng/news/news-287949.html>. Türkiye Cumhuriyeti, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 5886 sayılı Kanun'u ile birlikte 18.02.1952 tarihli onayı neticesinde NATO'ya katılmıştır. Bu konuda lütfen bakınız: Resmi Gazete, "Kuzey Atlantik Antlaşmasına Türkiye Cumhuriyetinin katılmasına Dair Kanun," 19.02.1952, erişim 7 Eylül 2022, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8038.pdf>.

[15] "Putin: Russia helped Yanukovych to flee Ukraine," British Broadcasting Corporation (BBC), 24.10.2014, erişim 8 Ağustos 2022, <https://www.bbc.com/news/world-europe-29761799>.

[16] Uluslararası hukuk açısından "tanıma", farklı başlıklar içeren bir hukuki konuyu ifade eder. Burada kullanılan "tanıma" terimi ile kastedilen yalnızca bir devletin, bir başka devleti veya hükümeti ve yine onun egemenliğinde bulunan toprak parçasını tanımış olduğu ile ilgili bir vurgudur. Sürece ilişkin daha detaylı bilgi için bakınız: Taşdemir ve Özer, "Uluslararası Hukuk Açısından Kırım Sorunu:," 51.

[17] United Nations, Resolution adopted by the General Assembly (A/RES/68/262), "Territorial integrity of Ukraine," 27.03.2014, erişim 3 Ağustos 2022, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/455/17/PDF/N1345517.pdf?OpenElement>.

bölgeler de Ukrayna'dan ayrılmak yönünde iradelerini açıklamışlardır.^[18] Bahse konu dönemde Ukrayna'nın yeni Cumhurbaşkanı olan Batı yanlısı Petro Poroşenko tarafından bu ayrılıkçı hareketlere sert biçimde askeri müdahalede bulunulmuştur.^[19] Olayların büyümesini engellemek için yapılan görüşmeler sonucunda, Rusya Federasyonu, Ukrayna ve ayrılıkçı gruplar arasında Minsk-1 ve Minsk-2 Protokolleri ile silahlı çatışmaların engellenmesine çalışılmıştır.^[20] Silahlı çatışmaların büyük ölçüde engellenmiş olmasına karşın siyasi uyumsuzluklar daha sonra da devam etmiştir.

2017 yılında Ukrayna'nın Avrupa Birliği ile imzaladığı Ortaklık Andlaşması da bu siyasi uyumsuzlukların derinleşmesinin nedenlerinden birisi olarak gösterilmiştir.^[21] Bu girişimleri takip eden süreçte, 2019 yılında Ukrayna'nın yeni Devlet Başkanı olarak Volodimir Zelenski göreve gelmiş; Ukrayna'nın Avrupa Birliği ve NATO ile yakın ilişkilerini geliştirme politikasını sürdürmüştür. 2021 tarihinde Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski, Ukrayna'nın NATO üyeliğine kabul edilmesi adına siyasi girişimlerde bulunmuştur.^[22] Rusya Federasyonu'nun dış politikasına ve ulusal güvenliğine aykırı kabul

[18] Osman Ağır ve Abdulkadir Baharççek, “Kırım’ın Rusya Federasyonu’na Bağlanması ve Rusya’ya Komşu Ülkelere Olası Etkileri,” *Akademik Bakış Dergisi*, no. 52 (Kasım-Aralık 2015): 43.

[19] Daha detaylı bilgi için bakınız: “Ukrayna’da Son Durum ve İkili İlişkiler,” T.C. Dışişleri Bakanlığı, erişim 4 Ağustos 2022, https://www.mfa.gov.tr/ukrayna_da-son-durum-ve-ikili-iliskiler.tr.mfa.

[20] Uluslararası hukuk açısından “protokol”, andlaşmalar hukuku açısından çok daha sınırlı nitelikte veya tamamlayıcı, açıklayıcı nitelikte olan hukuki metinleri ifade eder. Minsk I ve Minsk II Protokolleri ile ilgili haber metni için bakınız: “Minsk Anlaşması nedir, neleri kapsıyor ve tarafları kimler?,” British Broadcasting Corporation (BBC), 23.02.2022, erişim 3 Ağustos 2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60488784>.

[21] “Ukraine: Council adopts EU-Ukraine association agreement,” European Council, 11.07.2017, erişim 3 Ağustos 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/07/11/ukraine-association-agreement/>.

[22] Pavel Polityuk, “Zelenskiy to Biden: give us clear ‘yes’ or ‘no’ on Ukraine NATO path,” Reuters, 24.06.2021, erişim 4 Ağustos 2022, <https://www.reuters.com/world/zelenskiy-asks-us-clarity-nato-membership-plan-ukraine-2021-06-14/>; Stefan Meister, “Lehren aus der Krise: Die Ukraine, Russland und die EU,” *Osteuropa* 64, no. 5/6, (Mai-Juni 2014): 327 vd..

ettiği bu süreçler, Ukrayna ile Rusya Federasyonu'nun ilişkilerinin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmuştur.

Özetle, iki devlet arasında yaşanan siyasi uyuşmazlıkların küresel krizlere yol açtığı bir dönemden bahsedilmektedir. Bu dönem siyasi sonuçların yanı sıra, hukuki ve ekonomik sorunlara da yol açmıştır.^[23] Söz konusu savaşın ekonomik sonuçların içinde en çok tartışılanı ve uluslararası toplumun hukuki çözüm arayışı içerisinde olduğu mesele, gıda ürünleriyle ilgilidir. Dünyadaki tahıl arzının yaklaşık üçte biri Rusya ve Ukrayna tarafından sağlanmaktadır. Devam eden çatışmalar dolayısıyla Ukrayna'dan ihraç edilemeyen tahıllara ilişkin sorun, en başta Orta Doğu ve Afrika ülkeleri olmak üzere küresel açıdan açlık ve düzensiz göç konusunda ciddi bir güvenlik riski meydana getirmektedir. Bu nedenle Ukrayna limanlarında bekleyen tahıl ve diğer gıda maddelerinin güvenli biçimde ve kısa sürede ihtiyaç sahibi ülkelere ulaştırılması için Karadeniz'den başlayarak denizde bir koridor oluşturulması zarureti doğmuştur.

22.07.2022 tarihinde; Ukrayna, Rusya Federasyonu, Birleşmiş Milletler ve Türkiye'nin katılımıyla ortaya çıkan "Tahıl ve Yiyecek Maddelerin Ukrayna Limanlarından Emniyetli Sevki Girişimi Belgesi" ile birlikte bu soruna bir çözüm arayışı içerisinde bulunduğu anlaşılmaktadır.^[24] Çalışmanın

[23] Ukrayna'da çiftçilerin ürettiği tahılların Rusya Federasyonu tarafından ellerinden alındığına yönelik iddialar gündeme getirilmiştir. Bu iddiaların bir kısmının en azından bedel karşılığında yapıldığı raporlanmıştır. Ancak özel mülkiyete konu tahılların, işgalci güçler tarafından bedel karşılığında da olsa satın alınması, bu işlemin uluslararası hukuka uygun olmasına yol açmayacaktır. Bunun temel nedeni ise özel mülkiyete sahip kişilerin işleme yönelik iradelerinin var olup olmadığının kuşku olmasıdır. Özel mülkiyete el konulduğu tespit edilirse, Uluslararası İnsancıl Hukuk kurallarının ihlal edildiği kabul edilecektir. Bu konuya ilişkin olarak daha detaylı bir inceleme için bakınız: Tillmann Lindner, "No Purchase, No Requisition, No Seizure: Why the Grain Acquisitions by Russian Forces in Ukraine Violate International Humanitarian Law," *Völkerrecht* (blog), 27.07.2022, erişim 10 Ağustos 2022, <https://voelkerrechtsblog.org/no-purchase-no-requisition-no-seizure/>.

[24] Milli Savunma Bakanlığı tarafından konuya ilişkin yayınlanan bilgilendirme metni için bakınız: "Türkiye, Rusya, Ukrayna ve BM Arasında Gerçekleşen İmza Töreninde Ülkemiz Adına Anlaşmayı Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar İmzaladı," Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 22.07.2022, erişim 3 Ağustos 2022, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/2272022-42883>; Konuya ilişkin haber metni için bakınız: "Russia and Ukraine sign grain export deal: What you should know," ALJAZEERA,

devamında, bahse konu metnin hukuki niteliğinin tespit edilmesine ve bu belgenin uygulamadaki etkilerinin ne şekilde olduğuna yönelik değerlendirmeler yapılacaktır.

II. TAHIL VE YİYECEK MADDELERİN UKRAYNA LİMANLARINDAN EMNİYETLİ SEVKİ GİRİŞİMİ BELGESİ (TAHIL KORİDORU ANDLAŞMASI)

Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı internet sitesi üzerinden yayınlanan duyuru metninde, Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'ın 16 Haziran 2022 tarihinde NATO Savunma Bakanları Toplantısı sırasında Ukrayna'da bulunan ve ihraç edilmeyi bekleyen tahıl rezervinin sevkiyatında yaşanan aksaklıkların giderilmesi amacıyla Ukrayna Savunma Bakanı Oleksii Reznikov ile görüştüğü bilgisi yer almaktadır.^[25] Aynı doğrultuda, 21 Haziran 2022 tarihinde; Türkiye Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu ve Ukrayna arasında “kırmızı hat” isimli bir rota çizildiği ve tahıl sevkiyatının bu rota doğrultusunda gerçekleştirilmesine yönelik bir planlama olduğu, basın-yayın kuruluşları tarafından ilan edilmiştir.^[26] Bu gelişme üzerine 13 Temmuz 2022 tarihinde İstanbul Kalender Kasrı'nda ilk defa Birleşmiş Milletler, Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu ile Ukrayna'nın katılım sağladığı “dörtlü toplantı” gerçekleştirilmiştir.^[27] 22 Temmuz 2022 tarihinde, kısaca “Tahıl Koridoru Andlaşması” olarak ifade edilen hukuki

22.07.2022, erişim 10 Ağustos 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/7/22/ukraine-grain-export-deal-what-you-need-to-know>.

[25] İlgili metin için bakınız: “Türkiye, İngiltere ve Ukrayna Savunma Bakanları Üçlü Toplantıda Bir Araya Geldi,” Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 16.06.2022, erişim 3 Ağustos 2022, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/1662022-18830>.

[26] İlgili haber metni için bakınız: “İstanbul'daki Müşterek Koordinasyon Merkezi açıldı,” TRT Haber, 27.07.2022, erişim 3 Ağustos 2022, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/istanbuldaki-musterek-koordinasyon-merkezi-acildi-697553.html>.

[27] Milli Savunma Bakanlığı tarafından konuya ilişkin yayınlanan bilgilendirme metni için bakınız: “Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'dan Dörtlü Toplantı Açıklaması,” Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 13.07.2022, erişim 5 Ağustos 2022, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/1372022-47308>.

metin üzerinde anlaşmaya varılmıştır.^[28] Rusya Federasyonu'nun Ukrayna ile aynı hukuki belgeyi imzalamadığı; ancak içeriği aynı olan iki farklı belgenin Birleşmiş Milletler ve Türkiye Cumhuriyeti'nin de katılımıyla imzalanması sonucunda dört tarafın da tahıl krizinin çözümü konusunda anlaştıkları kabul edilmiştir.^[29] Tahıl Koridoru Andlaşması'nın yürütülmesi amacıyla da Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde, Milli Savunma Üniversitesi yerleşkesi içerisinde bir Müşterek Koordinasyon Merkezi kurulmuştur.^[30] Müşterek Koordinasyon Merkezi, 2 Ağustos 2022 tarihinde düzenlediği basın toplantısında kendi görev ve sorumluluklarını açıklamıştır.^[31] Buna göre Müşterek Koordinasyon Merkezi'nin görev ve sorumlulukları; Tahıl Koridoru Andlaşması kapsamına dâhil olacak ticari gemilerin kaydını ve takibini sağlamak, kaydı sağlanan gemilerin Ukrayna limanlarına giriş ve çıkışlarını planlamak, Türkiye'de belirlenecek bir limanda ilgili gemilerin denetimini yaptırmak, gemilerin tüm rota boyunca teknik takibini sağlamak, Tahıl Koridoru Andlaşması'na taraf devletlerle koordinasyonu sağlamaktır.^[32]

[28] Tam ismi: Tahıl ve Yiyecek Maddelerin Ukrayna Limanlarından Emniyetli Sevki Girişimi Belgesi.

[29] 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi madde 2 fıkra 1 düzenlemesinin (a) bendi uyarınca da, “andlaşma, ister tek bir belgede, isterse iki veya daha fazla belgede yer alsın...” denilerek andlaşmaların birden fazla belge ile meydana gelebileceği ifade edilmiştir. Ayrıca konuya ilişkin olarak bakınız: Yücel Acer, “Rusya-Ukrayna Savaşının Gıda Arzına Etkileri ve Tahıl Koridoru Anlaşması,” *SETA PERSPEKTİF*, no. 343 (Temmuz 2022): 3, erişim 5 Ağustos 2022, <https://setav.org/assets/uploads/2022/07/P343.pdf>; Konuya ilişkin haber metni için bakınız: Şarku'l Avsat, “Tahıl koridoru: İstanbul Anlaşması 10 maddeden oluşuyor... İhracat 3 liman üzerinden yapılacak.”

[30] Milli Savunma Bakanlığı tarafından konuya ilişkin yayınlanan bilgilendirme metni için bakınız: Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, “Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, Tahıl Ürünlerinin Emniyetli Sevki için Oluşturulan Müşterek Koordinasyon Merkezini Açtı.”

[31] Milli Savunma Bakanlığı tarafından konuya ilişkin yayınlanan bilgilendirme metni için bakınız: “Ukrayna Limanlarındaki Tahıl Ürünlerinin Güvenli Sevkiyatını Sağlayan Müşterek Koordinasyon Merkezinde Basın Bilgilendirme Toplantısı Yapıldı,” Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 02.08.2022, erişim 5 Ağustos 2022, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/282022-23535>.

[32] Ukrayna'nın imzaladığı metnin tam haline ulaşmak için lütfen bakınız: WIKISOURCE, “Initiative on the Safe Transportation of Grain and Foodstuffs from Ukrainian Ports.”

Söz konusu mutabakat kapsamında ilk tahıl sevkiyatını gerçekleştirmek üzere Sierra Leone bayraklı RAZONİ isimli gemi, 1 Ağustos 2022 tarihinde saat 08.30 itibariyle yola çıkmıştır.^[33] 2 Ağustos 2022 tarihinde saat 21.00 itibariyle gemi, İstanbul Boğazı'nın Karadeniz kıyılarına ulaşmıştır.^[34] Müşterek Koordinasyon Merkezi tarafından oluşturulan “Müşterek Denetleme Timi” tarafından 3 Ağustos 2022 tarihinde saat 10.00 itibariyle denetleme faaliyetleri kapsamında ziyaret edilmiştir.^[35] Denetleme faaliyetlerinin

[33] Milli Savunma Bakanlığı tarafından konuya ilişkin yayınlanan bilgilendirme metni için bakınız: “Ukrayna Limanlarından İlk Gemi Bugün Hareket Edecek.” Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 01.08.2022, erişim 5 Ağustos 2022, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/182022-80071>; Konuya ilişkin haber metni için bakınız: “Ukraine aktuell: Erster Getreide-Frachter unterwegs in Richtung İstanbul,” Deutsche Welle, 01.08.2022, erişim 5 Ağustos 2022, <https://www.dw.com/de/ukraine-aktuell-erster-getreide-frachter-unterwegs-in-richtung-istanbul/a-62664610>.

[34] Milli Savunma Bakanlığı tarafından konuya ilişkin yayınlanan bilgilendirme metni için bakınız: “Odessa'dan Yola Çıkan Tahıl Yüklü RAZONİ İsimli Gemi Müşterek Denetleme Timi Tarafından Denetlendi,” Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 03.08.2022, erişim 5 Ağustos 2022, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/382022-14316>; Konuya ilişkin haber metni için bakınız: “Erster Getreidefrachter aus der Ukraine in Istanbul eingetroffen,” SPIEGEL Ausland, 02.08.2022, erişim 5 Ağustos 2022, <https://www.spiegel.de/ausland/ukraine-krieg-getreide-frachter-aus-odessa-in-tuerkei-eingetroffen-a-532bb198-f0a5-4304-8ccb-8267434a7da6>.

[35] Kural itibariyle açık denizlerde bulunan bir gemi üzerinde yasama, yürütme ve yargı yetkisi sadece bayrak devletine aittir. Ancak 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi madde 110 düzenlemesinde bazı istisnalar öngörülmüştür. Bu istisnaların yanı sıra aynı maddede yer alan, “Müdahalenin bir andlaşma ile tanınan yetkilerden kaynaklanması durumu dışında... aşağıda belirtilen ciddi nedenler olmadıkça, bu gemiyi durdurup denetleme hakkına sahip değildir.” ibaresi konumuz açısından benzer bir hukuki durum yaratması nedeniyle dikkat çekicidir. Bu düzenleme ile birlikte, sadece bayrak devletinin müdahale yetkisinin olduğu bir konuda, bayrak devletine ait olan müdahale yetkisinin aksine bir durumun uluslararası andlaşma ile belirlenebileceği hüküm altına alınmıştır. Buna karşılık, açık denizler ile kıyı devletinin limanları hukuki açıdan birbirinden farklı nitelikteki deniz yetki alanlarıdır. Ayrıca günümüzde Türkiye Cumhuriyeti, 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf da değildir. Ancak 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile öngörülen, uluslararası andlaşmalar ile bayrak devletinin yetkisine istisna getirilebileceği şeklinde özetlenebilecek olan bu kuralın, benzer şekilde incelememize konu hukuki metin aracılığıyla da sağlandığını söylenebilir. Uluslararası hukuk

ardından RAZONİ, taşıdığı 27 bin ton mısırı Lübnan'a ulaştırmak üzere tekrar yola çıkmıştır.^[36]

Tahıl Koridoru Andlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte ilk uygulaması, şu ana kadar herhangi bir hukuki uyumsuzlığa yol açmamıştır. Ancak, Türkiye'nin bu Andlaşmaya taraf olması, Andlaşma ile belirlenen koridorun rotasının Türk Boğazları ile kesişmesi, söz konusu gemilerin denetim için oluşturulan kurumsal yapının merkezinin İstanbul'da yer alması ve süregelen bir çatışma ortamı içinde küresel bir soruna çözüm sağlama çabası olarak nitelendirilmesi nedeniyle Türk hukuku açısından bu metnin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu nedenle çalışmamızda, öncelikle uluslararası andlaşmalar ile ilgili kısa açıklama yapılarak Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesi açısından genel bir değerlendirmenin paylaşılması; sonrasında ise sırasıyla Tahıl Koridoru Andlaşması'nın konusu, kapsamı ve uygulamada bulunduğu karşılığı ile Montrö Boğazlar Sözleşmesi konusunda ortaya çıkabilecek tartışmaların üzerinde durulması gerekli görünmektedir.

A) ULUSLARARASI ANDLAŞMALAR İLE İLGİLİ ÖN BİLGİLER VE TAHIL KORİDORU ANDLAŞMASI

Uluslararası hukukun kendilerine yetki tanıdıkları bir alanda, uluslararası hukuk kişileri arasında ve yine uluslararası hukuka aykırı olmamak üzere; hak ve sorumluluklar doğuran, bunları sona erdiren veya değiştiren yazılı irade beyanlarının örtüşmesiyle ortaya çıkan hukuki metinlere uluslararası

kuralları arasındaki benzerliği bu yönüyle ifade etmek yanlış olmayacaktır. Tahıl Koridoru Andlaşması ile sağlanan yetki uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti limanlarında Müşterek Denetleme Merkezi, gemiye ziyarette bulunabilmektedir. Ne kıyı devleti olarak Türkiye Cumhuriyeti ne de bayrak devleti tek başına bir denetim yetkisine sahip değildir. Müşterek kullanılacak olan bir denetleme yetkisi, uluslararası bir andlaşma ile kabul edilmiştir. Ayrıca, Milli Savunma Bakanlığı tarafından konuya ilişkin yayınlanan bilgilendirme metni için bakınız: Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, "Odessa'dan Yola Çıkan Tahıl Yüklü RAZONİ İsimli Gemi"; Konuya ilişkin haber metni için bakınız: "Getreideschiff aus Ukraine wird inspiziert," tagesschau, 03.08.2022, erişim 5 Ağustos 2022, <https://www.tagesschau.de/ausland/getreideschiff-aus-ukraine-in-tuerkei-eingetroffen-101.html>.

[36] Milli Savunma Bakanlığı tarafından konuya ilişkin yayınlanan bilgilendirme metni için bakınız: Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, "Odessa'dan Yola Çıkan Tahıl Yüklü RAZONİ İsimli Gemi".

andlaşma denilmektedir.^[37] Ayrıca, uluslararası antlaşmalar hukukunun temel kaynakları arasında bulunan 1969 tarihli Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi madde 2 fıkra 1 düzenlemesinin altında yer alan (a) bendi uyarınca, “andlaşma, ister tek bir belgede, isterse iki veya daha fazla ilgili belgede yer alsın ve kendine özgü adı ne olursa olsun, Devletler arasında yazılı şekilde akdedilmiş ve uluslararası hukuka tabi olan uluslararası andlaşma demektir.” şeklinde tanımlanmıştır.^[38]

Keza, 1986 tarihli Devletlerle Uluslararası Örgütler veya Uluslararası Örgütler Arasında Yapılan Andlaşmalara İlişkin Viyana Sözleşmesi madde 2 fıkra 1 düzenlemesinin altında yer alan (a) bendi uyarınca, “andlaşma demek ister tek bir belgede, isterse iki veya daha fazla ilgili belgede yer alsın ve (kendine) mahsus ismi ne olursa olsun;

i. Bir veya birden çok Devlet ile bir veya birden çok uluslararası örgüt veya

ii. Uluslararası örgütler arasında,

yazılı şekilde akdedilmiş ve uluslararası hukuk kurallarına tabi olan uluslararası anlaşma demektir.” tanımı yer almaktadır.^[39]

Uluslararası andlaşmanın unsurlarıyla ilgili olarak 1969 ve 1986 tarihli Viyana Sözleşmeleri kapsamında, en az iki irade beyanının yazılı şekilde açıklanması gerektiği düzenlenmiştir.^[40] Bu irade beyanlarının hukuki

[37] Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, 45.

[38] “Gesetz zu dem Wiener Übereinkommen vom 23. Mai 1969 über das Recht der Verträge,” Bundesgesetzblatt Teil II, Nummer 28 vom 13.08.1985, erişim 11 Ağustos 2022, https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl285s0926.pdf%27%5D#__bgbl__%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl285s0926.pdf%27%5D__1660233947225.

[39] “Gesetz zu dem Wiener Übereinkommen vom 21. März 1986 über das Recht der Verträge zwischen Staaten und internationalen Organisationen oder zwischen internationalen Organisationen,” Bundesgesetzblatt Teil II, Nummer 44 vom 29.11.1990, erişim 11 Ağustos 2022, https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=/*%5B@attr_id=%27bgbl290s1414.pdf%27%5D#__bgbl__%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl290s1414.pdf%27%5D__1660234216879.

[40] Tek taraflı irade açıklamaları ile uluslararası andlaşmanın ortaya çıkmayacağı kabul görmektedir. Ancak bu durum, tek taraflı irade açıklamasının uluslararası hukukta

sonuç doğurmaya elverişli olması gerektiği kabul edilmektedir.^[41] Hukuki metnin sadece devletlerin arasında değil; devletler ve uluslararası örgütler veya uluslararası örgütlerin kendi aralarında da gündeme gelebileceği ifade edilmelidir. Yine tanımlar incelendiğinde fark edilebileceği üzere, bir uluslararası andlaşma metninden bahsedilebilmesi için ilgili andlaşma metninin uluslararası hukuk kurallarına uygun olması gerekmektedir. Uluslararası hukuka uygunluk, ilgili uluslararası andlaşma metni ile ilgili bir uyumsuzluk yaşandığında, bu uyumsuzluğa ilişkin olarak uluslararası hukuk çerçevesinde bir çözümünün bulunabilir olması, tarafların yükümlülük ve haklarının uluslararası hukuk kuralları ile belirlenebilir olması şeklinde açıklanabilir.^[42] Uluslararası andlaşmanın tanımında açıkça düzenlendiği üzere, uluslararası andlaşma metninin birden çok hukuki metinden oluşabileceği kabul edilmektedir. Ayrıca ilgili metnin kendisine verdiği ismin de hukuki niteliği açısından bir önemi olmadığı kabul edilmiştir.

Tahıl ve Yiyecek Maddelerin Ukrayna Limanlarından Emniyetli Sevki Girişimi Belgesi, 22 Temmuz 2022 tarihinde, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin tanık statüsünde; Türkiye, Ukrayna ve Rusya Federasyonu'nun ise taraf statüsünde imzalamış oldukları iki ayrı belge ile ortaya çıkmıştır.^[43]

Belge, uluslararası hukuk kişileri tarafından; yani ilgili devletlerin ve bir uluslararası örgüt olan Birleşmiş Milletlerin katılımıyla kabul edilmiştir.^[44]

herhangi bir sonuç doğuramayacağı şeklinde yorumlanmamalıdır. Tek taraflı irade açıklaması ile uluslararası hukukta sonuç doğuran örnek bir olay için bakınız: International Court of Justice, *Nuclear Tests Case, Australia v. France*, Judgment of 20.12.1974, 253, erişim 10 Ağustos 2022, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/58/058-19741220-JUD-01-00-EN.pdf>; Uluslararası andlaşmaların sözlü de yapılabileceğine ilişkin kabul için ayrıca bakınız: Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, 48.

[41] Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, 45.

[42] Yusuf Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I*, 5. Baskı (Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019), 114.

[43] 1969 ve 1986 Viyana Sözleşmeleri uyarınca, ilgili Tahıl Koridoru Andlaşması'nın birden fazla hukuki belgeden meydana gelmesinin herhangi bir farklılığa sebep olmayacağı, ortaya çıkan birden fazla belgeden meydana gelen andlaşmanın diğer uluslararası andlaşmalar ile aynı nitelikte olduğu unutulmamalıdır.

[44] Andlaşma ile ilgili detaylar ve tarafların tespiti için lütfen bakınız: "Initiative on the Safe Transportation of Grain and Foodstuffs from Ukrainian Ports," WIKISOURCE,

Yine ilgili metnin uluslararası hukuka aykırı olmamak üzere; hak ve sorumluluklar doğuran, bunları sona erdiren veya değiştiren yazılı irade beyanlarının örtüşmesiyle ortaya çıkan bir metin olduğu kabul edilmelidir. Aksi yönde hukuki bir durum, henüz gündeme getirilmiş değildir.^[45] Bu yönüyle değerlendirildiğinde, kısaca Tahıl Koridoru Andlaşması olarak ifade edilen belgenin, bir uluslararası andlaşma olduğu kabul edilmelidir.

B) TAHIL KORIDORU ANDLAŞMASI'NIN TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI'NIN 90. MADDESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Uluslararası bir andlaşma metninin tarafları için bağlayıcılık kazanabilmesi, belirli prosedürlerin tamamlanmasını gerektirmektedir. Andlaşma metninin oluşturulabilmesi için öncelikle uluslararası hukuk kişisi kabul edilen taraflar bir araya gelmeli ve müzakereler yürütmelidir. İlgili müzakereler genellikle tarafların temsilcileri ile yürütülmektedir.^[46] Temsilciler, yetki belgeleri ile birlikte bu müzakereleri yürütmektedirler. Sonrasında ise üzerinde anlaşılan hukuk metninin kabul edilmesi neticesinde ilgili hukuk metni genellikle imza usulü ile resmileştirilmektedir.^[47] İlgili uluslararası andlaşmanın tarafları için bağlayıcılık kazanabilmesi için öncelikle onaylanması ve onay belgelerinin

9.8.2022, erişim 12 Ağustos 2022, https://en.wikisource.org/wiki/Initiative_on_the_Safe_Transportation_of_Grain_and_Foodstuffs_from_Ukrainian_Ports.

[45] Kamuoyunda Andlaşma'nın Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ne aykırı düzenlemeler içerdiğini ifade eden emekli Büyükelçi Ahmet Erozan'ın görüşleri için bakınız: Zeynep Güranlı, "Tahıl Koridoru, Kimin Zaferi?," DÜNYA, 26.07.2022, erişim 6 Ağustos 2022, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/tahil-koridoru-kimin-zaferi/664497>.

[46] 1969 tarihli Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi madde 7 fıkra 2 düzenlemesi üç grup şahıs için yetki belgesi gerekmediğini düzenleme altına almıştır. Bir andlaşmanın imzalanması ile ilgili her türlü işlemi gerçekleştirmek üzere Devlet Başkanı, Hükümet Başkanı ve Dışişleri Bakanı yetki belgesine ihtiyaç duymamaktadır. Ayrıca, kendilerini akredite eden devletle akredite oldukları devlet arasındaki bir andlaşma metnini saptamak amacıyla diplomatik misyon başkanları yetki belgesine ihtiyaç duymamaktadırlar. Son olarak, bir uluslararası konferans veya uluslararası örgüt ya da organlarından birine akredite olan temsilciler, ilgili konferansta, örgütte veya organda bir andlaşma metnini saptamak amacıyla yetki belgesine ihtiyaç duymazlar.

[47] Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I*, 127; Ayrıca diğer usuller için lütfen 1969 tarihli Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesine bakınız.

belirlenen usulle andlaşma taraflarına sunulmuş olması gerekmektedir.^[48] Andlaşmaların onaylanması prosedürü, genellikle devletlerin iç hukuk düzenlerinde öngördükleri kurallar ile gerçekleştirilir.^[49]

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası madde 90 düzenlemesi uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmanın bir kanunla uygun bulunmasına bağlıdır. Bu kuralın istisnaları vardır. T.C. Anayasası madde 90 fıkra 2 düzenlemesi uyarınca, “Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, devlet maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.” ve yine aynı maddenin 3. fıkrası uyarınca da “Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.” şeklinde istisnalar öngörülmüştür. Ancak T.C. Anayasası madde 90 fıkra 4 düzenlemesi uyarınca, ilgili andlaşma eğer Türk kanunlarında bir değişiklik öngörüorsa o halde bu andlaşma için istisnai prosedür geçerli olmayacaktır.

T.C. Anayasası'nın 90. maddesinin, 30479 sayılı Resmi Gazete ile 15.07.2018 tarihinde yürürlüğe girmiş olan 9 No.lu Milletlerarası Andlaşmaların Onaylanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile birlikte ele alınması gereklidir. 9 No.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 2. ve 3. maddeleriyle birlikte, uluslararası andlaşmaların onaylanması ve onaylanmanın uygun bulunması ile ilgili süreçler düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre, süresi bir yılı aşmayan ticari, ekonomik veya teknik konuları düzenleyen andlaşmalar içerisinde Türkiye Cumhuriyeti devlet maliyesine yük getirmeyen, yine kişi hallerine ve Türk vatandaşlarının yabancı devletlerdeki mülkiyet haklarına dokunmayan andlaşmalar şayet

[48] Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I*, 131.

[49] Tütüncü, Arıkoğlu, Akün ve Başkaracaoğlu, *Toluner Milletlerarası Hukuk*, 101.

Türk kanunlarında da bir değişiklik gerektirmiyorsa doğrudan Cumhurbaşkanlığı tarafından onaylanır.

22.07.2022 tarihinde resmileştirilen ve uluslararası andlaşma niteliğinde olan Tahıl ve Yiyecek Maddelerin Ukrayna Limanlarından Emniyetli Sevki Girişimi Belgesi, Türkiye Cumhuriyeti açısından henüz bağlayıcılık kazanmamış bir hukuki metindir.^[50] İlgili uluslararası andlaşmanın yukarıda açıklanan nitelikler dikkate alındığında T.C. Anayasası'nın 90. maddesinin 3. fıkrası uyarınca düzenlenen bir uluslararası andlaşma olması nedeniyle, 9 No.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile de uyumlu olarak çıkartılacak yürürlük kararının ardından Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesi gerekmektedir. Öncesinde ise 9 No.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 2. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, uygun bulma kanunu gereksizdir Cumhurbaşkanlığı tarafından doğrudan onaylanmalıdır. Aksi yönde bir düzenleme içermiyor ise onay belgesinin taraflara sunulmasıyla birlikte, ilgili andlaşma metninin Türkiye Cumhuriyeti açısından tam olarak bağlayıcı olacağı ifade edilebilir. Diğer yandan, Türkiye Cumhuriyeti her ne kadar ilgili hukuki metnin kendisi açısından henüz bağlayıcı bir uluslararası andlaşma olmadığı bilincindeyse de, ilgili Andlaşma'nın kendisi için öngördüğü yükümlülüklerini ahde vefa ilkesiyle de uyumlu olarak yerine getirmektedir.^[51] Örneğin, Andlaşma ile Türkiye'de kurulması öngörölmüş olan Müşterek Koordinasyon Merkezi gerçekten de Milli Savunma Üniversitesi içerisinde, İstanbul'da kurulmuştur.^[52]

[50] Andlaşma, 10.08.2022 itibarıyla henüz onaylama işlemini gösterir şekilde T.C. Resmi Gazetesi'nde ilan edilmemiş ve onaylama işlemi ilgili taraflara iletilmemiştir.

[51] İmza, andlaşma metninin tespit edilmesi veya resmileştirilmesinin yanı sıra andlaşmaların bağlayıcılık kazanması açısından da sonuç doğurabilir. İlgili andlaşmanın doğrudan imza ile birlikte bağlayıcılık kazanabilmesi için "onaylama, tasvip etme veya kabul" benzeri ek prosedürlerin olmaması gerekmektedir. Benzer şekilde Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 12. maddesinde de bu yönde bir düzenlemeye yer verilmiştir. Tahıl Koridoru Andlaşması ise iç hukuk açısından ek prosedürlerin gerçekleştirilmesinin gerekli olması nedeniyle henüz Türkiye Cumhuriyeti açısından bağlayıcılık kazanmamıştır. Ayrıca imza usulü ile ilgili daha detaylı bilgi için bakınız: Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I*, 128.

[52] Milli Savunma Bakanlığı tarafından konuya ilişkin yayınlanan bilgilendirme metni için bakınız: Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, "Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, Tahıl Ürünlerinin Emniyetli Sevki için Oluşturulan Müşterek Koordinasyon Merkezini Açtı."

Özetle, Tahıl Koridoru Andlaşması'nın bir uluslararası andlaşma niteliğinde olduğu kabul edilmelidir. Ancak ilgili uluslararası belgenin hukuki statüsü, henüz Türkiye Cumhuriyeti açısından bağlayıcı bir metin niteliğinde olmaması nedeniyle hukuki anlamından yoksun kalmaktadır. Bu duruma rağmen Türkiye Cumhuriyeti'nin, Andlaşma ile üstlendiği görev ve sorumluluklarını yerine getirmek için yoğun bir çaba içerisinde olduğu ise yadsınamaz bir gerçektir.

C) TAHIL KORIDORU ANDLAŞMASI'NIN KONUSU

Tahıl Koridoru Andlaşması ile birlikte, Karadeniz üzerinden gıda maddelerinin ve özellikle de tahıl ürünlerinin güvenli bir şekilde geçişi sağlanarak, küresel gıda fiyatlarının ve gıda kıtlığının azaltılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda tarafların üzerinde anlaştıkları metnin konusunu, çizilen kırmızı hat boyunca güvenli rotaların oluşturulması ve bu güvenli koridorlardan yararlanılarak gıda sevkiyatının sağlanması olarak özetlemek mümkündür.

Her ne kadar iki farklı belgeden söz edilmekteyse de bu belgelerin içeriğinin aynı olması nedeniyle konusu aynı olan uluslararası hukuk metinlerinin varlığı kabul edilmektedir. Söz konusu belgelerde, aynı belgeye imza atılmaması nedeniyle Rusya Federasyonu'nun ve Ukrayna'nın açık bir şekilde birbirlerine karşı verdikleri herhangi bir taahhütleri olmasa da her iki devlet de imzaladıkları metinler ile birlikte, Müşterek Koordinasyon Merkezi aracılığıyla gıda sevkiyatının güvenliği konusunda hareket edeceklerini kabul etmişlerdir.^[53]

Rusya Federasyonu'na uygulanan uluslararası yaptırımlar, andlaşmanın konusunu etkilemiştir. Rusya Federasyonu, askeri operasyon kararı sonrasında kendisine uygulanan yaptırımlardan dolayı Tahıl Koridoru Andlaşması kapsamında gerçekleştireceği faaliyetlerinin kısıtlanabileceğini belirtmiştir.^[54] Bu nedenle de Rusya Federasyonu, Türkiye ve Birleşmiş Milletler arasında

[53] Milli Savunma Bakanlığı tarafından konuya ilişkin yayınlanan bilgilendirme metni için bakınız: Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, "Ukrayna Limanlarındaki Tahıl Ürünlerinin Güvenli Sevkiyatını Sağlayan Müşterek Koordinasyon Merkezinde Basın Bilgilendirme Toplantısı Yapıldı."

[54] Konuya ilişkin haber metni için bakınız: "Tahıl koridoru: İstanbul Anlaşması 10 maddeden oluşuyor... İhracat 3 liman üzerinden yapılacak," Şarku'l Avsat, 23.07.2022, erişim 5 Ağustos 2022, <https://turkish.aawsat.com/home/article/3774551/>

Tahıl Koridoru Andlaşması'na dâhil olduğu kabul edilen bir başka konu daha ortaya çıkmıştır. Rusya Federasyonu'na uygulanan uluslararası yaptırımlar nedeniyle gündeme gelen kısıtlamalar, yine Rusya Federasyonu'na ait olan gübre ve gıda rezervlerinin ihracatının Tahıl Koridoru Andlaşması özelinde gerçekleştirilmesi sırasında uygulanmayacaktır.^[55]

Özetle, Tahıl Koridoru Andlaşması'nın konusunun, küresel gıda fiyatlarının ve gıda kıtlığının azaltılması amacıyla Karadeniz'de güvenli rotaların oluşturularak, bu güvenli koridorlardan Ukrayna ve Rusya'da ihracı beklenen başta tahıl ürünleri olmak üzere, gıda ürünlerinin sevkiyatının güvenli bir şekilde sağlanması olduğu söylenebilir. Diğer taraftan, Tahıl Koridoru Andlaşması özelinde Rusya Federasyonu'nun gübre ve gıda ihracatı sürecinde kendisine yönelik uygulanmakta olan uluslararası yaptırımlar nedeniyle kısıtlanmaması için bu yaptırımların uygulanmayacak olması önemli bir gelişmedir. Yine de Rusya Federasyonu'na yönelik uluslararası yaptırımların kısmi olarak askıya alınması, Tahıl Koridoru Andlaşması'nın konusu olarak kabul edilemez görünmektedir.

D) TAHIL KORİDORU ANDLAŞMASI'NIN TARAFLARI VE KAPSAMI

Tahıl Koridoru Andlaşması, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres'in tanık statüsünde her birini imzaladığı ve içerik olarak esas itibariyle birbirine aynı olan iki farklı belgeden oluşmaktadır. Rusya Federasyonu ve Ukrayna aynı belgeye imza atmak istemedikleri için Andlaşma metni, içerik olarak birbirine eş olan iki metnin imzalanması ile meydana gelmiştir. İlkinin taraf statüsündeki imzacı devletleri, Türkiye Cumhuriyeti

[tah%C4%B1-koridoru-i%CC%87stanbul-anla%C5%9Fmas%C4%B1-10-maddeden-olu%C5%9Fuyor-i%CC%87hracat-3-liman.](https://www.un.org/sg/en/content/sg/note-correspondents/2022-07-22/note-correspondents-today%E2%80%99s-agreements#:~:text=The%20United%20Nations%2C%20represented%20by,entering%20or%20departing%20Ukrainian%20ports.)

[55] Acer, "Rusya-Ukrayna Savaşının Gıda Arzına Etkileri ve Tahıl Koridoru Anlaşması," 3; Bu konuyla ilgili olarak Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan metin önemlidir, bakınız: "Note to correspondents on today's agreements," United Nations Secretary-General, 22.07.2022, erişim 11 Ağustos 2022, <https://www.un.org/sg/en/content/sg/note-correspondents/2022-07-22/note-correspondents-today%E2%80%99s-agreements#:~:text=The%20United%20Nations%2C%20represented%20by,entering%20or%20departing%20Ukrainian%20ports.>

ve Ukrayna; ikincisinin ise Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu olmuştur.^[56] Birleşmiş Milletler ise belgeyi tanık statüsüyle imzalamıştır.^[57]

Tahıl Koridoru Andlaşması'nın kapsamı az sayıda madde metni ile belirlenmiştir. Andlaşma'nın kapsamını ortaya koyabilmek için öncelikle genel hatlarıyla ilgili maddelere yer verilmesi ve ardından bu maddelerin çizdiği sınırların somutlaştırılması gereklidir. Sözleşme maddelerinin tamamı henüz uluslararası toplum ile paylaşılmamış olsa da bir basın-yayın kuruluşunun haber metninde yer aldığı üzere:^[58]

- Ukrayna'nın tahıl rezervlerinin sevkiyatı üç farklı limandan; Yuj-niy Limanı, Çornomorsk Limanı ve Odessa Limanı üzerinden gerçekleştirilecektir.
- Ukrayna kıyılarında yer aldığı düşünülen mayınların kaldırılması vakit alacağı için bu yönde bir ön çalışma yapılmayacaktır. Gerekli olması halinde ise tarafların ortak mutabakatı ile bir başka ülkenin mayın temizleme gemisi bu görevi süreç içerisinde yürütecektir.
- Yük gemileri ve yükleme limanlarına herhangi bir şekilde saldırıda bulunulmayacaktır.
- Tahıl yüklü gemiler, Ukrayna tarafının uzmanlarının eşlik edeceği bir süreç ile limanlardan ayrılacaktır.
- Süreç, tarafların katılımı ile İstanbul merkezli ve Birleşmiş Milletler himayesinde kurulacak olan bir Müşterek Koordinasyon Merkezinden takip edilecektir.
- Askeri gemilerin yük gemilerine eşlik etmesi veya yük gemilerine belirli bir mesafeden daha yakında bulunmaları yasaktır.

[56] Milli Savunma Bakanlığı tarafından konuya ilişkin yayınlanan bilgilendirme metni için bakınız: Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, “Türkiye, Rusya, Ukrayna ve BM Arasında Gerçekleşen İmza Töreninde Ülkemiz Adına Anlaşmayı Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar İmzaladı.”

[57] Ukrayna'nın imzaladığı metnin tam haline ulaşmak için lütfen bakınız: WIKISOURCE, “Initiative on the Safe Transportation of Grain and Foodstuffs from Ukrainian Ports.”

[58] Konuya ilişkin haber metni için bakınız: Şarku'l Avsat, “Tahıl koridoru: İstanbul Anlaşması 10 maddeden oluşuyor... İhracat 3 liman üzerinden yapılacak.”

- Müşterek Koordinasyon Merkezi kontrolünde ekipler tarafından, limanlara giren gemilerde silah araması yapılacaktır. Türkiye Cumhuriyeti tarafından belirlenen limanlarda, Türk Boğazı giriş ve çıkış noktalarında, yük gemilerine denetim gerçekleştirilecektir.
- Limanlarda, Türkiye Cumhuriyeti, Ukrayna ve Birleşmiş Milletler temsilcileri tahıl sevkiyatını izleyeceklerdir.
- Tarafların katılımı ile İstanbul merkezli ve Birleşmiş Milletler himayesinde kurulacak olan Müşterek Koordinasyon Merkezi, süreç içerisinde gündeme gelebilecek diğer meselelerle de ilgilenecektir.
- Andlaşma 120 gün süreyle geçerli olacaktır, meğerki Andlaşma taraflarca uzatılmamış olsun.

Bir an için Andlaşma metninin kapsamına, sadece Ukrayna'da bulunan tahıl ürünlerinin dâhil edildiği düşünülse de Rusya Federasyonu ile imzalanan hukuki metin ile birlikte Rusya Federasyonu'nun gübre ve tahıl ürünlerinin ihracatının da kabul edildiği ifade edilmelidir.^[59] Ek olarak, iki belge arasında içerik açısından bir fark bulunmasa da Rusya Federasyonu ile imzalanan metin için öngörülen geçerlilik süresi üç yıldır.^[60]

Özetle, Tahıl Koridoru Andlaşması'nın kapsamını belirlerken; tahıl sevkiyatının gerçekleştirileceği limanların sınırlı olması, yük gemilerinin güvenliği için alınan önlemlerin varlığı, askeri gemilerin sürece eşlik edemeyecek olmaları, Müşterek Koordinasyon Merkezi'nin yetkilendirilmiş olması, yük gemilerinin ve yükleme limanlarının hedef olamaması ve Andlaşmanın uzatılmadığı sürece kısa bir süre için geçerli olacağının öngörülmüş olması temel sınırları göstermektedir. Diğer yandan Andlaşma'nın konusunu oluşturan ürünlerin sınırlı olması; yani Ukrayna açısından gıda sevkiyatı ve Rusya açısından ise gübre ve gıda sevkiyatının esas alınmış olması, Andlaşma'nın kapsamını konu itibariyle belirlemiştir.

[59] Acer, "Rusya-Ukrayna Savaşının Gıda Arzına Etkileri ve Tahıl Koridoru Anlaşması," 3; Daha detaylı bilgi için bakınız: United Nations Secretary-General, "Note to correspondents on today's agreements."

[60] Haber metni için bakınız: Güranlı, "Tahıl Koridoru, Kimin Zaferi?"; Sabir Askeroğlu, "Rusya'nın Tahıl Anlaşması için Yaptığı Pazarlık," Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, 02.08.2022, erişim 11 Ağustos 2022, <https://www.ankasam.org/rusyanin-tahil-anlasmasi-icin-yaptigi-pazarlik/>.

E) TAHIL KORIDORU ANDLAŞMASI'NIN UYGULANMASI

Tahıl Koridoru Andlaşması ile ilgili uygulamalar henüz erken bir dönem içerisinde. Andlaşma kapsamında tahıl sevkiyatını gerçekleştirmek üzere 1 Ağustos 2022 tarihinde saat 08.30 itibariyle yola çıkan ve kaydı sağlanan ilk gemi, Sierra Leone bayraklı RAZONİ isimli gemidir.^[61] Geminin Andlaşma ile öngörülen denetimlerden geçmek suretiyle güzergâhına devam etmesi, Tahıl Koridoru Andlaşması'nın ilk defa başarılı bir şekilde uygulandığının göstergesidir.

Başarılı kabul edilen ilk uygulamanın öncesinde, Andlaşma imzalandıktan hemen sonra ilgili Andlaşma'nın ihlali sayılabilecek gelişmeler yaşanmıştır. Hatırlanacağı üzere Andlaşma, Odessa Limanı dâhil toplam üç yükleme limanının askeri güçlerin hedefi olmayacağını öngörmekteydi. Andlaşma 22 Temmuz 2022 tarihinde imzalanmışsa da 23 Temmuz 2022 tarihinde Odessa'daki bir siloya füze saldırısı gerçekleştirildiği bilgisi Milli Savunma Bakanlığı tarafından kamuoyuyla paylaşılmış ve bu durumdan endişe duyulduğu resmi olarak paylaşılmıştır.^[62] Tahıl Koridoru Andlaşması'nın ihlali kabul edilebilecek başka bir olay daha yaşanmıştır. 26 Temmuz'da, Odessa'nın Zatoke isimli köyüne Rusya Federasyonu'na ait 13 savaş uçağıyla bir saldırı düzenlediği ve saldırının ardından Ukrayna askeri güçleri tarafından Rusya Federasyonu'na ait bir savaş uçağının düşürüldüğü bilgisi kamuoyuyla paylaşılmıştır.^[63]

Özetle, Tahıl Koridoru Andlaşması açısından uyumsuzluk konusu olabilecek her iki olaya rağmen yük gemilerinin gıda sevkiyatı başlamıştır. İlk

[61] Milli Savunma Bakanlığı tarafından konuya ilişkin yayınlanan bilgilendirme metni için bakınız: Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, "Ukrayna Limanlarından İlk Gemi Bugün Hareket Edecek"; Konuya ilişkin haber metni için bakınız: Deutsche Welle, "Ukraine aktuell: Erster Getreide-Frachter unterwegs in Richtung İstanbul."

[62] Milli Savunma Bakanlığı tarafından konuya ilişkin yayınlanan bilgilendirme metni için bakınız: "Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, Ukrayna Savunma Bakanı Oleksii Reznikov ve Ukrayna Altyapı Bakanı Aleksandr Kubrakov ile Görüştü," Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 23.07.2022, erişim 5 Ağustos 2022, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/2372022-35817>.

[63] Selmin Seda Coşkun, "Turkey's Mission Becomes More Difficult if Attacks on Ukrainian Ports Continue," Panorama (blog), 04.08.2022, erişim 7 Ağustos 2022, <https://www.uikpanorama.com/blog/2022/08/04/tr-uk>.

yük gemisi RAZONİ başarılı bir şekilde sevkiyatını gerçekleştirmiştir. Yine daha sonrasında ise örneğin, İrlanda'ya 33 bin ton tahıl ürünü olarak mısır taşıyan Panama bayraklı NAVI-STAR adlı gemi ve İngiltere'ye 13 bin ton tahıl ürünü olarak mısır taşıyan Malta bayraklı ROJEN adlı gemi denetimlerin ardından güzergâhlarına devam etmişlerdir.^[64] Bir hafta içerisinde 10 gemi ile toplamda 305.458 ton tahıl ürününün sevkiyatının gerçekleştiği bilinmektedir.^[65]

Andlaşma kapsamında, Müşterek Koordinasyon Merkezi'nin görev ve sorumluluklarından birisinin, süreç içerisinde gündeme gelebilecek diğer meselelere çözüm bulmak olduğu unutulmamalıdır. Bu kapsamda, Tahıl Koridoru Andlaşması ile ilgili uygulamanın garanti altına alınmasının amaçlandığını söylemek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Ek olarak, ilgili Andlaşma'nın herhangi bir ciddi yaptırım içermediğini; aksine Andlaşma'nın tarafların ekonomik, siyasi ve ticari çıkarları doğrultusunda bir denge üzerine kurulduğunu söylemek de yine yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Bu doğrultuda, yaptırım ile bağlayıcılığının sağlanmamış olması nedeniyle Tahıl Koridoru Andlaşması'nın uygulanabilirliği, ilk bakışta eleştirilebilir görünmekteyse de aslında tarafların görev ve sorumlulukları belirli bir çıkar

[64] Millî Savunma Bakanlığı tarafından konuya ilişkin yayınlanan bilgilendirme metni için bakınız: "Yarın Seyre Başlamasının Planlandığı Açıklandı," Türkiye Cumhuriyeti Millî Savunma Bakanlığı, 04.08.2022, erişim 7 Ağustos 2022, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/482022-03213>.

[65] Sırasıyla; Razoni isimli gemi ile 27 bin ton mısır ürünü, Navi-Star isimli gemi ile 33 bin ton mısır ürünü, Rojen isimli gemi ile 13 bin ton mısır ürünü, Polarnet isimli Türk bayraklı gemi ile 12 bin ton mısır ürünü, Mustafa Necati isimli gemi ile 6 bin ton ayçiçeği yağı, Star Helena isimli gemi ile 45 bin ton ayçiçeği küspesi, Glory isimli gemi ile 66 bin ton mısır, Riva Wind isimli gemi ile 44 bin ton mısır ürünü, Sacura isimli gemi ile 11 bin ton soya ve Arizona isimli gemi ile 48 bin 458 ton mısır ürünü sevkiyata konu edilmiştir. Daha detaylı bilgi için bakınız: Cemil Murat Budak, "Tahıl koridorundan bir haftada 10 gemiyle 305 bin ton sevkiyat gerçekleşti," Anadolu Ajansı, 08.08.2022, erişim 13.08.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/tahil-koridorundan-bir-haftada-10-gemiyle-305-bin-ton-sevkiyat-gerceklesti/2656295>; Ayrıca Ukrayna limanlarında bulunan ve Rusya Federasyonu'nun askeri müdahalelerine kalkan olarak kullanılmakta olan Türk gemileri olduğu; bu gemilerin bir kısmının da tahıl yüklü olduğu bilinmektedir. Bu konuda açıklamalar için bakınız: "Prof. Dr. Toğrul İsmayıl: Gemiler Ukrayna Limanları'nda Rehin Tutuluyor," Türk Deniz Medya, 26.07.2022, erişim 13.08.2022, <https://turkdeniz.com/prof-dr-togrul-ismayil-gemiler-ukrayna-limanlarında-rehin-tutuluyor>.

dengesi üzerine kurulmuştur. Andlaşma'nın uygulanabilirliğinin hukuki uyumsuzluklar ile sık sık gündeme gelmeyeceği öngörülebilir. Bunun en büyük göstergesi, Andlaşma'nın imzalanmasını takip eden süreçte yaşanan iki saldırıya rağmen tarafların Andlaşma metnini uygulamayı tercih etmeleridir.

III. MONTRÖ BOĞAZLAR SÖZLEŞMESİ AÇISINDAN TAHİL KORİDORU ANDLAŞMASININ KISA BİR DEĞERLENDİRMESİ

Uluslararası seyrüsefere açık boğazlar, uluslararası hukuku ilgilendiren ve bu boğazlardan gerçekleştirilen geçişin uluslararası hukuk kurallarıyla düzenlendiği; coğrafi açıdan ise iki kara parçası arasında daralarak yer alan ve iki denizi birbirine bu noktada ileten doğal deniz parçası olarak ifade edilebilir.^[66] Uluslararası seyrüsefere açık boğazlar ile ilgili olarak genel itibariyle beş farklı geçiş rejimi gündeme gelebilir. Bunlar; transit geçiş rejimine tabi boğazlar, özel sözleşmelere tabi olan boğazlar, zararsız geçiş rejimine tabi boğazlar, takımda sularından geçiş rejimine tabi olan boğazlar ve serbest geçiş rejimine tabi olan boğazlar şeklindedir.^[67] Konumuz itibariyle, eskiden beri geçiş rejimi uluslararası sözleşmeler ile özel bir şekilde düzenlenmekte olan uluslararası seyrüsefere açık boğazların üzerinde durulması gerekmektedir.^[68] Bu tür boğazlara uygulanan geçiş rejimi, tamamıyla ilgili sözleşmede yer alan düzenlemelere göre tespit edilmektedir.^[69]

Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve İstanbul Boğazı ile oluşan, uzunluğu yaklaşık 300 kilometre (164 mil) olan su yolu, "Türk Boğazları" olarak adlandırılmaktadır.^[70] Bu terim ilk önce 1923 tarihli Lozan Boğazlar Sözleşmesinin metninde ve sonrasında ise 1936 tarihli Montrö Boğazlar

[66] Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 362; Terminolojik açıdan, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 45. maddesiyle de uyumlu olmak adına "uluslararası seyrüsefere açık boğazlar" ifadesinin kullanımı tercih edilmiştir.

[67] Aydoğan Özman, *Deniz Hukuku I*, (Ankara, Turhan Kitabevi, 2006) 359.

[68] 1857 tarihli Kopenhag Andlaşması ile Danimarka Boğazları, 1936 tarihli Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Türk Boğazları, 1881 tarihli Buenos Aires Andlaşması ile Macellan Boğazı örnek olarak gösterilebilir.

[69] Özman, *Deniz Hukuku I*, 360.

[70] Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 294; Özman, *Deniz Hukuku I*, 380.

Sözleşmesi metninde yer almıştır.^[71] Konumuz itibariyle değerlendirilmesi gereken tartışmalar 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi özelindedir. İncelemeye konu edilen Tahıl ve Yiyecek Maddelerin Ukrayna Limanlarından Emniyetli Sevki Girişimi Belgesi ise konusu itibariyle ticaret gemilerine ilişkin bir uluslararası andlaşma metnidir. Bu doğrultuda, 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin ticaret gemilerine ilişkin düzenlemelerinin ele alınması ve bu düzenlemelerin ise incelemeye konu edilen uluslararası andlaşmanın hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin 3. ve 4. maddeleri incelendiğinde, ticaret gemilerinin, barış zamanında veya Türkiye Cumhuriyeti'nin tarafsız kaldığı savaş zamanında, gece ve gündüz, yükleri ve bayrakları önem arz etmeksizin, ek prosedür uygulanmaksızın Türk Boğazlarından geçiş ve seyrüsefer konusunda tam serbestileri olduğu tespit edilebilir.^[72]

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin 6. maddesi uyarınca, eğer Türkiye Cumhuriyeti pek yakın bir şekilde savaş tehdidi ile karşılaşır ise bu durumda, ticaret gemilerinin Türk Boğazlarına gündüz girmeleri şartıyla yine geçiş ve seyrüsefer konusunda tam serbestileri olduğu kabul edilmektedir.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin 5. maddesi uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti savaş zamanında savaşan devlet konumunda ise bu durumda, Türkiye Cumhuriyeti ile savaşan durumda olmayan bir başka devletin ticaret gemilerinin serbest geçiş hakkı olduğu kabul edilmiş; ancak bu gemilerin, Türkiye ile savaşan statüsünde olan diğer devletlere yardım taşımaması gerektiği vurgulanmıştır.

Sözleşme'nin 3. maddesi uyarınca ise Ege Denizi'nden veya Karadeniz'den Boğazlar'a giren her geminin uluslararası sağlık kuralları uyarınca Türk kanunlarına göre yürürlükte olan sağlık denetimleri için Boğazlar'ın girişine yakın bir sağlık istasyonunda durdurulacağı; bu gemilerin Boğazlar'dan

[71] Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, 294.

[72] 5 Ağustos 1936 tarihli Resmi Gazete ile ilan edilen Sözleşme metni için bakınız: "Boğazlar rejimi hakkında Montreux'de 20 Temmuz 1936 tarihinde imza edilen mukavelename," Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi, no. 3374, 05.08.1936, erişim 11 Ağustos 2022, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3374.pdf>; Ayrıca daha detaylı bilgi için bakınız: Sami Doğru, "Türk Boğazları'nın Hukuki Statüsü: Sevr ve Lozan'dan Montrö'ye Geçiş," *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15, no. 2 (2013): 157.

geçişleri sırasında başka hiçbir duruş zorunluluğuna tabi tutulmayacağı düzenlenmiştir.^[73]

Tahıl Koridoru Andlaşması'nın Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ne aykırı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Sözleşme'den kaynaklanan yetkilerini kısıtlayan bir durum ortaya koyduğunu savunanlar bulunmaktadır.^[74] Bu iddiayı ileri sürenlere göre her ne kadar Montrö Boğazlar Sözleşmesi, ticari gemilere Boğazlar üzerinden serbest geçiş hakkı tanımakta ve bu geçişin Türkiye Cumhuriyeti tarafından düzenleneceğini öngörmekteyse de, Tahıl Koridoru Andlaşması ile kurulan Müşterek Koordinasyon Merkezi'nin yetkilendirilmesi neticesinde artık Türkiye Cumhuriyeti'nin yetkisinin "paylaşılan yetki" olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu görüşe katılmak mümkün görünmemektedir. 2674 sayılı Karasuları Kanunu madde 4 düzenlemesi uyarınca, limanlar Türkiye Cumhuriyeti'nin iç sularıdır ve iç sularda Montrö Boğazlar Sözleşmesi uygulama alanı bulamayacaktır. Tahıl Koridoru Andlaşması'nın

[73] Her ne kadar doğrudan bu düzenlemeye ilişkin olarak Tahıl Koridoru Andlaşması'na yöneltilmiş somut bir eleştiri olmasa da bu konu hakkında kısa bir açıklama yapılması gerekmektedir. Tahıl Koridoru Andlaşması, ilk bakışta Türk Boğazları içerisinde ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi madde 3 düzenlemesine aykırı olacak bir şekilde sağlık kontrolü dışında başka bir durdurma öngörmektedir. Ancak madde metni dikkatle incelendiğinde "mecbur edilmeyecek" ibaresi ile karşılaşılmaktadır. Tahıl Koridoru Andlaşması ile gündeme gelen düzenlemeler, tarafların karşılıklı uyuşan irade beyanlarıyla meydana gelmiştir. Bu düzenlemelerin taraflar için bir zorunluluk olmadığı; aksine, tarafların ekonomik ve ticari kaygılarını ortadan kaldırmak için kendi istekleri ile kabul ettikleri anlaşılmaktadır. Yine tarafların kendi istekleri ile ticari gemilerine yönelik ikinci bir durdurma, denetleme sistemini meydana getirdikleri ifade edilmelidir. Bu duruma ilişkin olarak ifade edilmesi gereken diğer önemli bir konu, Tahıl Koridoru Andlaşması ile öngörülen denetimin Türkiye'nin belirleyeceği bir limanda gerçekleştirileceğidir. Limanlar, Türkiye Cumhuriyeti iç suları olması nedeniyle esasında Montrö Boğazlar Sözleşmesi kapsamı içerisinde değildir. Bu nedenle ilgili denetimin, Montrö Boğazlar Sözleşmesi madde 3 düzenlemesini ihlal etmediği söylenmelidir.

[74] Haber metni ile birlikte kamuoyunda Andlaşma'nın Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ne aykırı düzenlemeler içerdiğini ifade eden emekli Büyükelçi Ahmet Erozan'ın görüşleri için bakınız: Zeynep Gürcanlı, "Tahıl Koridoru, Kimin Zaferi?," DÜNYA, 26.07.2022, erişim 6 Ağustos 2022, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/tahil-koridoru-kimin-zaferi/664497>; "Yarın Seyre Başlamasının Planlandığı Açıklandı," Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 04.08.2022, erişim 7 Ağustos 2022, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/482022-03213>.

metni incelendiğinde tespit edileceği üzere, “Türkiye tarafından belirlenen limanlarda” bir denetim gerçekleştirileceği belirtilmiştir.^[75] Denetim yetkisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin belirleyeceği bir limanda ve bir uluslararası andlaşma niteliğinde olan Tahıl Koridoru Andlaşması düzenlemelerine göre müşterek bir katılım ile gerçekleştirilecektir. Türkiye Cumhuriyeti'nin tam egemenliğinde olan iç sularda öngörülmesi nedeniyle bu denetimin, Türkiye Cumhuriyeti'nin Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nden doğan yetkisinin paylaşılması şeklinde ele alınamayacağı kabul edilmelidir. Ek olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin imzaladığı Tahıl Koridoru Andlaşması'nın özel, istisnai ve kısa süreli bir hukuki metin olduğu, küresel bir sorunun çözümüne yönelik olduğu, Birleşmiş Milletler tarafından da ilgili metnin onaylandığı unutulmamalıdır.

Tahıl Koridoru Andlaşması'nın Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ne aykırı bir durum ortaya koyduğunu savunanların bir diğer eleştirisi, Andlaşma metninde “uluslararası deniz hukuku” ifadesinin yer alması ile ilgilidir.^[76] Bu ifadenin, Türkiye Cumhuriyeti'nin imzalamadığı 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne doğrudan bir atıf niteliğinde olduğu değerlendirilmektedir. Bu yönde bir değerlendirmenin ise Türkiye Cumhuriyeti açısından olumsuz hukuki sonuçlar doğurabileceği savunulmaktadır; çünkü bu atfın, Yunanistan'ın Ege uyumsuzlukları için ileri sürdüğü argümanlarının dayanağı olan hukuki metne yapılan bir atıf olacağı belirtilmektedir. Tahıl Koridoru Andlaşması metni incelendiğinde, “uluslararası deniz hukuku” şeklinde doğrudan doğruya bir atıf tespit edilememiştir. Böyle bir ibarenin metnin içeriğinde yer alması halinde dahi bu ifadeden sadece 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin anlaşılması çok kısıtlayıcı bir yorum olacaktır. Bu şekilde bir ifadenin yer aldığı Tahıl Koridoru Andlaşması'na Türkiye'nin taraf olmasının, Türkiye'nin başlangıçtan itibaren Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine yönelik uluslararası toplum ile paylaştığı “ısrarlı itirazlarından” vazgeçmiş olacağı

[75] Andlaşma metninin orijinal halinden ilgili ibareleri tespit etmek için bakınız: WIKISOURCE, “Initiative on the Safe Transportation of Grain and Foodstuffs from Ukrainian Ports.”

[76] Emekli Büyükelçi Ahmet Erozan'ın görüşleri için bakınız: Zeynep Güranlı, “Tahıl Koridoru, Kimin Zaferi?,” *Dünya*, 26.07.2022, erişim 6 Ağustos 2022, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/tahil-koridoru-kimin-zaferi/664497>.

yönünde ileri sürülebilecek iddiaların kabul edilmesinin mümkün olmayacağı görüşündeyiz.^[77]

Tahıl Koridoru Andlaşması'na yöneltilen son eleştiri ise terminolojik bir eleştiridir. Andlaşma'nın Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ne aykırı uygulamalar getirdiğini savunanlara göre Andlaşma metninde “Türk Boğazı” ifadesi geçmektedir ve bu kullanım, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde yer bulan “Türk Boğazları” ifadesini karşılamamaktadır. Oysaki Tahıl Koridoru Andlaşması ile çizilen kırmızı hattın yani Rusya Federasyonu ve Ukrayna arasındaki silahlı çatışmalarının dışında bırakılan güvenli alanın, Çanakkale Boğazı ve Marmara Denizi ile doğrudan bir ilgisi bulunmamaktadır. Güvenli koridor, Karadeniz boyunca devam edip İstanbul Boğazı ile içerisinden çıkılan, güvenli olmayan bir alan ile ilgili olarak oluşturulmuştur. “Türk Boğazları” ifadesinin bu nedenle yanlış bir kullanım olacağı, Andlaşma'nın konusu ve kapsamı açısından isabetli olmayacağı kabul edilmelidir. Ancak bu değerlendirme neticesinde, Tahıl Koridoru Andlaşması metninde “Türk Boğazı” ibaresinin kullanımının, Montrö Boğazlar Sözleşmesi terminolojisi açısından karışıklığa yol açabileceği de kısmen anlaşılabilir görünmektedir. Bu nedenle, “Türk Boğazı” ifadesi yerine doğrudan doğruya “İstanbul Boğazı” şeklinde bir kullanımın tercih edilmesi, terminolojik açıdan daha uygun bir kullanım olacağı düşünülmektedir.

Özetle, Tahıl Koridoru Andlaşması'nın Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile kurulan düzenin dışında, sınırlı ve geçici bir hukuki rejime dâhil olduğu gözardı edilmemelidir. Ayrıca Tahıl Koridoru Andlaşması'nın Montrö Boğazlar Sözleşmesi açısından herhangi bir ihlale sebebiyet vermediği kabul edilmesi gereken bir durumdur.

[77] Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından kamuoyuyla paylaşılan metin incelendiğinde de Türkiye'nin ısrarlı itirazlarının niteliği tespit edilebilmektedir. İlgili metne ulaşmak için lütfen bakınız: “Başlıca Ege Denizi Sorunları,” Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, erişim 11 Ağustos 2022, <https://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa>.

SONUÇ YERİNE

24 Şubat 2022 Perşembe günü Rusya Federasyonu tarafından Ukrayna topraklarına yönelik başlatılan askeri saldırı ve ardından gerçekleştirilen abluka neticesinde, Ukrayna limanlarından başta Kuzey Afrika ülkelerine olmak üzere çeşitli ülkelere yönelik planlanan tahıl ihracatı engellenmiştir. Bu durum, Dünya tahıl fiyatlarında yüksek fiyat artışına yol açarak, küresel düzeyde bir gıda güvenliği sorununa ve açlık tehdidine sebep olmuştur. Küresel sorunun çözümü için 22 Temmuz 2022 tarihinde, niteliği itibariyle bir uluslararası andlaşma metni olan, kısaca “Tahıl Koridoru Andlaşması” olarak ifade edilen “Tahıl ve Yiyecek Maddelerin Ukrayna Limanlarından Emniyetli Sevki Girişimi Belgesi” imzalanmıştır. Andlaşma'ya göre Ukrayna'nın tahıl rezervlerinin sevkiyatı üç farklı limandan; Yujniy Limanı, Çornomorsk Limanı ve Odessa Limanı üzerinden gerçekleştirilecektir. Rusya Federasyonu'nun Ukrayna ile aynı hukuki belgeyi imzalamadığı; ancak içeriği aynı olan iki farklı belgenin Birleşmiş Milletler ve Türkiye Cumhuriyeti'nin katılımıyla imzalanması sonucunda tahıl krizinin çözümü konusunda hukuki bir adım atıldığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan, tarafların üzerinde uzlaştıkları bir diğer konunun, Rusya Federasyonu'na uygulanan uluslararası yaptırımlar nedeniyle gündeme gelen kısıtlamalar ile ilgili olduğu anlaşılmıştır. Bu kısıtlamaların, Rusya Federasyonu'na ait olan gübre ve gıda rezervlerinin ihracatının Tahıl Koridoru Andlaşması özelinde gerçekleştirilmesi sırasında uygulanmayacağı, tarafların bu şart ile uzlaştıkları tespit edilmiştir.

Hukuki metin henüz Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve 9 No.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi düzenlemelerine göre bir onay sürecinden geçmemiştir. İlgili metin bu nedenle henüz kendisi açısından bağlayıcılık kazanmamış olsa da Türkiye Cumhuriyeti, Andlaşma ile üstlendiği yükümlülüklerini yerine getirmektedir. Andlaşma'nın yürütülmesi amacıyla Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bir Müşterek Koordinasyon Merkezi kurulmuştur. Müşterek Koordinasyon Merkezi'nin, Andlaşma'nın hedeflenen amacının gerçekleştirilebilmesi adına önemli bir merkez olduğu anlaşılmıştır. Merkez bünyesinde, Rusya Federasyonu ve Ukrayna temsilcilerinin de çalışmalara katılmasının, uzlaşının korunması ve Andlaşma'nın uygulanabilirliği adına doğru bir adım olduğu tespit edilmiştir. Merkezin görev ve sorumluluklarının; Tahıl Koridoru Andlaşması kapsamına dâhil olacak ticari gemilerin kaydını ve takibini sağlamak, kaydı sağlanan gemilerin Ukrayna limanlarına giriş ve çıkışlarını planlamak, Türkiye'de belirlenecek bir limanda ilgili gemilerin denetimini yaptırmak, gemilerin tüm rota boyunca teknik takibini

sağlamak, Tahıl Koridoru Andlaşması'na taraf devletlerle koordinasyonu sağlamak olduğu anlaşılmıştır.

23 ve 26 Temmuz 2022 tarihlerinde her ne kadar Rusya Federasyonu askeri güçleri Odessa'ya saldırılar düzenlemiş olsalar bile küresel gıda fiyatlarının, gıda kıtlığının azaltılması amacıyla Andlaşma'nın uygulanması konusunda kararlı davranılmıştır. Karadeniz'de oluşturulan güvenli koridorlardan geçerek Ukrayna'da ihracı bekletilen başta tahıl ürünlerinin sevkiyatının güvenli bir şekilde sağlanması için gemiler, Müşterek Koordinasyon Merkezi'nin takibi ile seyrüsefere başlamışlardır. İlk tahıl sevkiyatını gerçekleştirmek üzere Sierra Leone bayraklı RAZONİ isimli gemi, 27 bin ton mısır ürünü ile birlikte 1 Ağustos 2022 tarihinde yola çıkmış ve Müşterek Koordinasyon Merkezi'nin süreci yönetmesi neticesinde İstanbul Boğazı'nı başarıyla geçmiştir. Ardından sırasıyla; Navi-Star isimli gemi ile 33 bin ton mısır ürünü, Rojen isimli gemi ile 13 bin ton mısır ürünü, Polarnet isimli Türk bayraklı gemi ile 12 bin ton mısır ürünü, Mustafa Necati isimli gemi ile 6 bin ton ayçiçeği yağı, Star Helena isimli gemi ile 45 bin ton ayçiçeği küspesi, Glory isimli gemi ile 66 bin ton mısır, Riva Wind isimli gemi ile 44 bin ton mısır ürünü, Sacura isimli gemi ile 11 bin ton soya ve Arizona isimli gemi ile 48 bin 458 ton mısır ürünü başarılı bir şekilde İstanbul Boğazı'ndan geçmiştir. Bu durum, Andlaşma ile amaçlanan hedefin şu an için gerçekleştirilebildiğini göstermektedir.

2674 sayılı Karasuları Kanunu madde 4 düzenlemesi uyarınca, limanlar Türkiye Cumhuriyeti'nin iç sularıdır ve iç sularda Montrö Boğazlar Sözleşmesi uygulama alanı bulamayacaktır. Bu hukuki durumun varlığına rağmen, Tahıl Koridoru Andlaşması'nın Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni ihlal ettiğine yönelik iddialar gündeme getirilmiştir. Andlaşma metni incelendiğinde tespit edileceği üzere, "Türkiye tarafından belirlenen limanlarda" bir denetim gerçekleştirileceği belirtilmiştir. İlgili düzenlemelerin Montrö Boğazlar Sözleşmesi açısından bir ihlal doğurmadığı tespit edilmiştir.

İlgili Andlaşma'nın birden fazla belgeden meydana gelen özel nitelikli bir uluslararası andlaşma metni olduğu, istisnai ve kısa süreli olduğu, küresel bir sorunun çözümüne yönelik olduğu, Birleşmiş Milletler tarafından onaylandığı birlikte ele alınmalıdır. Değerlendirme neticesinde, Tahıl Koridoru Andlaşması'nın uluslararası hukuka uygun bir andlaşma olduğu ve hedeflenen amacı gerçekleştirmeye uygun düzenlemeler içerdiği kabul edilebilir görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Acer, Yücel. “Rusya-Ukrayna Savaşının Gıda Arzına Etkileri ve Tahıl Koridoru Anlaşması.” *SETA Perspektif*. no. 343 (Temmuz 2022): 1-4. Erişim 5 Ağustos 2022. <https://setav.org/assets/uploads/2022/07/P343.pdf>.
- Ağır, Osman ve Abdulkadir Baharçipek, “Kırım’ın Rusya Federasyonu’na Bağlanması’nın Rusya’ya Komşu Ülkelere Olası Etkileri,” *Akademik Bakış Dergisi*, no. 52 (Kasım-Aralık 2015): 29-47.
- Aksar, Yusuf. *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I*. 5. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Aksar, Yusuf. *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II*. 5. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Aljazeera. “Russia and Ukraine sign grain export deal: What you should know.” 22.07.2022. Erişim 10 Ağustos 2022. <https://www.aljazeera.com/news/2022/7/22/ukraine-grain-export-deal-what-you-need-to-know>.
- Askeroğlu, Sabir. “Rusya’nın Tahıl Anlaşması için Yaptığı Pazarlık.” Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi. 02.08.2022. Erişim 11 Ağustos 2022. <https://www.ankasam.org/rusyanin-tahil-anlasmasi-icin-yaptigi-pazarlik/>.
- Avetisyan, Samvel ve Gayane Salnazaryan. “Russian-Ukrainian Conflict and Armenia’a Food Security Risks.” *Alternative*. (January-March, 2022): 235-41. <https://doi.org/10.55528/18292828-2022.1-235>.
- British Broadcasting Corporation (BBC). “Minsk Anlaşması nedir, neleri kapsıyor ve tarafları kimler?.” 23.02.2022. Erişim 3 Ağustos 2022. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60488784>.
- British Broadcasting Corporation (BBC). “Putin: Russia helped Yanukovich to flee Ukraine.” 24.10.2014 Erişim 8 Ağustos 2022. <https://www.bbc.com/news/world-europe-29761799>.
- Budak, Cemil Murat. “Tahıl koridorundan bir haftada 10 gemiyle 305 bin ton sevkiyat gerçekleşti.” Anadolu Ajansı. 08.08.2022. Erişim 13.08.2022. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/tahil-koridorundan-bir-haftada-10-gemiyle-305-bin-ton-sevkiyat-gerceklesti/2656295>.

- Bundesgesetzblatt Teil II Nummer 28 vom 13.08.1985. “Gesetz zu dem Wiener Übereinkommen vom 23. Mai 1969 über das Recht der Verträge.” Erişim 11 Ağustos 2022. https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl285s0926.pdf%27%5D#__bgbl__%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl285s0926.pdf%27%5D__1660233947225.
- Bundesgesetzblatt Teil II Nummer 44 vom 29.11.1990. “Gesetz zu dem Wiener Übereinkommen vom 21. März 1986 über das Recht der Verträge zwischen Staaten und internationalen Organisationen oder zwischen internationalen Organisationen.” Erişim 11 Ağustos 2022, https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=//*%5B@attr_id=%27bgbl290s1414.pdf%27%5D#__bgbl__%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl290s1414.pdf%27%5D__1660234216879.
- Correctiv Recherchen für die Gesellschaft. “Aktuelle Sanktionen gegen Russland.” Erişim 9 Ağustos 2022. <https://correctiv.org/aktuelles/2022/02/28/sanktionstracker-aktuelle-sanktionen-gegen-russland%E2%80%8B/>.
- Deutsche Welle. “Ukraine aktuell: Erster Getreide-Frachter unterwegs in Richtung İstanbul.” 01.08.2022. Erişim 5 Ağustos 2022. <https://www.dw.com/de/ukraine-aktuell-erster-getreide-frachter-unterwegs-in-richtung-istanbul/a-62664610>.
- Doğru, Sami. “Türk Boğazları'nın Hukuki Statüsü: Sevr ve Lozan'dan Montrö'ye Geçiş.” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15. no. 2 (2013): 123-69.
- Eren, M. Yusuf. “Uluslararası Hukukta Savaşa Varmayan Kuvvet Kullanma Yolları.” *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3. no. 2 (2012): 229-60.
- Euronews. “BM'nin Ukrayna limanlarını açın çağrısına Rusya'dan yanıt: Yaptırımları gözden geçirin.” 19.05.2022. Erişim 5 Ağustos 2022. <https://tr.euronews.com/2022/05/19/bm-nin-ukrayna-limanlar-n-ac-n-cagr-s-na-rusya-dan-yan-t-yapt-r-mlar-gozden-gecirin>.

- Euronews. “Limanlarını kullanamayan Ukrayna'nın binlerce vagon tahıl ve bitkisel yağı Polonya sınırında kaldı.” 07.04.2022. Erişim 5 Ağustos 2022. <https://tr.euronews.com/2022/04/07/limanlar-n-kullanamayan-ukrayna-n-n-binlerce-vagon-tah-l-ve-bitkisel-yag-polonya-s-n-r-nda>.
- Europäischer Rat (Rat der Europäischen Union). “EU-Sanktionen gegen Russland: ein Überblick.” 22.07.2022. Erişim 9 Ağustos 2022, <https://www.consilium.europa.eu/de/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/>.
- European Council. “Ukraine: Council adopts EU-Ukraine association agreement.” 11.07.2017. Erişim 3 Ağustos 2022. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/07/11/ukraine-association-agreement/>.
- European Council. Council Decision 2014/512/CFSP of 31 July 2014. “concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine.” Erişim 8 Ağustos 2022. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014D0512>.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations. “G20: FAO urges Finance Ministers and Central Bank Governors to support the Food Import Financing Facility.” 15.07.2022. Erişim 5 Ağustos 2022. <https://www.fao.org/newsroom/detail/g20-fao-urges-finance-ministers-and-central-bank-governors-to-support-the-food-import-financing-facility/en>.
- Glauber, Joseph ve David Laborde. “The Russia-Ukraine grain agreement: What is at stake?.” International Food Policy Research Institute (blog). 27.07.2022. Erişim 10 Ağustos 2022. <https://www.ifpri.org/blog/russia-ukraine-grain-agreement-what-stake>.
- Güranlı, Zeynep. “Tahıl Koridoru, Kimin Zaferi?.” *Dünya*. 26.07.2022. Erişim 6 Ağustos 2022. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/tahil-koridoru-kimin-zaferi/664497>.

- Howard, Gary. "Ukraine Crisis: Grain agreement to unlock 65% of Ukraine grain export capacity." *Seatrade Maritime News*. 27.07.2022. Erişim 12 Ağustos 2022. <https://www.seatrade-maritime.com/dry-cargo/grain-agreement-unlock-65-ukraine-grain-export-capacity/>.
- International Court of Justice. *Nuclear Tests Case, Australia v. France*. Judgment of 20.12.1974. Erişim 10 Ağustos 2022. <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/58/058-19741220-JUD-01-00-EN.pdf>.
- Janson, Matthias. "Wohin die Ukraine ihr Getreide exportiert." *Statista*. 06.04.2022. Erişim 3 Ağustos 2022. <https://de.statista.com/infografik/27192/ziellaender-ukrainischer-getreideexporte/>.
- Karakullukçu, Deniz (çev.). "Çeviri/Putin'in Ulusa Sesleniş Konuşması: Geleneksel değerlerimizi yok etmeye çalıştılar." 27.02.2022. Erişim 3 Ağustos 2022. <https://serbestiyet.com/haberler/ceviri-putinin-ulusa-seslenis-konusmasi-geleneksel-degerlerimizi-yok-etmeye-calistilar-85581/>.
- Lindner, Tillmann. "No Purchase, No Requisition, No Seizure: Why the Grain Acquisitions by Russian Forces in Ukraine Violate International Humanitarian Law." *Völkerrecht (blog)*. 27.07.2022. Erişim 10 Ağustos 2022. <https://voelkerrechtsblog.org/no-purchase-no-requisition-no-seizure/>.
- Meister, Stefan. "Lehren aus der Krise: Die Ukraine, Russland und die EU." *Osteuropa* 64. no. 5/6. (Mai-Juni 2014): 323-31.
- Özman, Aydoğan. *Deniz Hukuku I*, Ankara: Turhan Kitabevi, 2006.
- Panorama (blog). "Turkey's Mission Becomes More Difficult if Attacks on Ukrainian Ports Continue." 04.08.2022. Erişim 7 Ağustos 2022. <https://www.uikpanorama.com/blog/2022/08/04/tr-uk>.
- Pazarıcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk*. 19. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi, 2020.
- Polityuk, Pavel. "Zelenskiy to Biden: give us clear 'yes' or 'no' on Ukraine NATO path." *Reuters*. 24.06.2021. Erişim 4 Ağustos 2022. <https://www.reuters.com/world/zelenskiy-asks-us-clarity-nato-membership-plan-ukraine-2021-06-14/>.

- Resmi Gazete. “Kuzey Atlantik Antlaşmasına Türkiye Cumhuriyetinin katılmasına Dair Kanun.” 19.02.1952. erişim 7 Eylül 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8038.pdf>.
- Sezgin, Volkan. “How Will Turkey – EU Trade Relations Change after the Ukraine – Russia War?.” *Jornal of the Human and Social Science Researches* 11. no. 2 (2022): 1198-215. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1090260>.
- Spiegel* Ausland. “Erster Getreidefrachter aus der Ukraine in Istanbul eingetroffen.” 02.08.2022. Erişim 5 Ağustos 2022. <https://www.spiegel.de/ausland/ukraine-krieg-getreide-frachter-aus-odessa-in-tuerkei-eingetroffen-a-532bb198-f0a5-4304-8ccb-8267434a7da6>.
- Statista. “Wichtigste Abnehmerländer von Weizen und Mengkorn aus der Ukraine nach Exportmenge weltweit im Jahr 2020.” 15.06.2022. Erişim 3 Ağustos 2022. <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1293944/umfrage/exportmenge-von-weizen-und-mengkorn-ukraine-laender/>.
- Statistisches Bundesamt (DESTATIS). “Pressemitteilung Nr. 103: Erzeugerpreise landwirtschaftlicher Produkte im Januar 2022 um 21,1 % höher als im Januar 2021.” 11.03.2022. Erişim 3 Ağustos 2021. https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2022/03/PD22_103_61211.html#:~:text=Der%20Preisanstieg%20bei%20den%20pflanzlichen,mehr%20so%20stark%20wie%20zuletzt.
- Sur, Melda. *Uluslararası Hukukun Esasları*, 14. Baskı. İstanbul: Beta Yayınevi, 2020.
- Şarku'l Avsat. “Tahıl koridoru: İstanbul Anlaşması 10 maddeden oluşuyor... İhracat 3 liman üzerinden yapılacak.” 23.07.2022. Erişim 5 Ağustos 2022. <https://turkish.aawsat.com/home/article/3774551/tah%C4%B1l-koridoru-i%C8%7Fstanbul-anla%C5%9Fmas%C4%B1-10-maddeden-olu%C5%9Fuyori%C8%7Fhracat-3-liman>.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. “Ukrayna’da Son Durum ve İkili İlişkiler.” Erişim 4 Ağustos 2022. https://www.mfa.gov.tr/ukrayna_da-son-durum-ve-ikili-iliskiler.tr.mfa.

- Tagesschau. "Getreideschiff aus Ukraine wird inspiziert." 03.08.2022. Erişim 5 Ağustos 2022. <https://www.tagesschau.de/ausland/getreideschiff-aus-ukraine-in-tuerkei-eingetroffen-101.html>.
- Tagesschau. "Waffen gegen den drohenden Hunger." 13.05.2022. Erişim 5 Ağustos 2022. <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/schwarzes-meer-ukraine-haefen-russland-blockade-101.html>.
- Taşdemir, Fatma ve Adem Özer. "Uluslararası Hukuk Açısından Kırım Sorunu: Kosova'nın Rövanşı mı?." *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10. no. 1 (2015): 43-61.
- The Georgian Times. "Rice, Kouchner, comment NATO Ministerial's decision." 03.12.2008, Erişim 12 Ağustos 2022. <https://web.archive.org/web/20081205055811/http://www.unian.net/eng/news/news-287949.html>.
- TRT Haber. "İstanbul'daki Müşterek Koordinasyon Merkezi açıldı." 27.07.2022. Erişim 3 Ağustos 2022. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/istanbuldaki-musterek-koordinasyon-merkezi-acildi-697553.html>.
- Turmuş, Emrah ve Erdoğan Güneş. "Dünyada ve Türkiye'de Gıda Güvenliği/ Güvencesinin Hububat Sektörü Yönüyle Değerlendirilmesi." *Türkiye Biyoetik Dergisi* 7. no. 3 (2020): 124-43. Erişim 2 Ağustos 2022. <https://dx.doi.org/10.5505/tjob.2020.36449>.
- Türk Deniz Medya. "Prof. Dr. Toğrul İsmayıl: Gemiler Ukrayna Limanları'nda Rehin Tutuluyor." 26.07.2022. Erişim 13.08.2022, <https://turkdeniz.com/prof-dr-togrul-ismayil-gemiler-ukrayna-limanlarinda-rehin-tutuluyor>.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı. "Başlıca Ege Denizi Sorunları." Erişim 11 Ağustos 2022. <https://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa>.
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı. "Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, Tahlil Ürünlerinin Emniyetli Sevki için Oluşturulan Müşterek Koordinasyon Merkezini Açtı." 27.07.2022. Erişim 10 Ağustos 2022. <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/2772022-24470>.

- Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı. “Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar’dan Dörtlülü Toplantı Açıklaması.” 13.07.2022. Erişim 5 Ağustos 2022. <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/1372022-47308>.
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı. “Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, Ukrayna Savunma Bakanı Oleksii Reznikov ve Ukrayna Altyapı Bakanı Aleksandr Kubrakov ile Görüştü.” 23.07.2022. Erişim 5 Ağustos 2022. <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/2372022-35817>.
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı. “Odessa’dan Yola Çıkan Tahıl Yüklü RAZONİ İsimli Gemi Müşterek Denetleme Timi Tarafından Denetlendi.” 03.08.2022. Erişim 5 Ağustos 2022. <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/382022-14316>.
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı. “Türkiye, İngiltere ve Ukrayna Savunma Bakanları Üçlü Toplantıda Bir Araya Geldi.” 16.06.2022. Erişim 3 Ağustos 2022. <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/1662022-18830>.
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı. “Türkiye, Rusya, Ukrayna ve BM Arasında Gerçekleşen İmza Töreninde Ülkemiz Adına Anlaşmayı Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar İmzaladı.” 22.07.2022. Erişim 3 Ağustos 2022. <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/2272022-42883>.
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı. “Ukrayna Limanlarındaki Tahıl Ürünlerinin Güvenli Sevkiyatını Sağlayan Müşterek Koordinasyon Merkezinde Basın Bilgilendirme Toplantısı Yapıldı.” 02.08.2022. Erişim 5 Ağustos 2022. <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/282022-23535>.
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı. “Ukrayna Limanlarından İlk Gemi Bugün Hareket Edecek.” 01.08.2022. Erişim 5 Ağustos 2022. <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/182022-80071>.
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı. “Yarın Seyre Başlamasının Planlandığı Açıklandı.” 04.08.2022. Erişim 7 Ağustos 2022. <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/482022-03213>.

- Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi No. 3374. “Boğazlar rejimi hakkında Montreux’de 20 Temmuz 1936 tarihinde imza edilen mukavelename.” 05.08.1936. Erişim 11 Ağustos 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3374.pdf>.
- Tütüncü, Ayşe Nur, Enver Arıkoğlu, Verda Neslihan Akün ve Elif Başkaracaoğlu (Derleyenler ve Düzenleyenler). *Toluner Milletlerarası Hukuk (Giriş, Kaynaklar) Prof. Dr. Sevin Toluner’in Ders Notlarından*. 2. Bası. İstanbul: Beta Yayınevi, 2019.
- United Nations Secretary-General. “Note to correspondents on today’s agreements.” 22.07.2022 Erişim 11 Ağustos 2022. <https://www.un.org/sg/en/content/sg/note-correspondents/2022-07-22/note-correspondents-today%E2%80%99s-agreements#:~:text=The%20United%20Nations%2C%20represented%20by,entering%20or%20departing%20Ukrainian%20ports>.
- United Nations. Resolution adopted by the General Assembly (A/RES/68/262). “Territorial integrity of Ukraine.” 27.03.2014. Erişim 3 Ağustos 2022. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/455/17/PDF/N1345517.pdf?OpenElement>.
- Valta, Matthias. “Wirtschaftssanktionen gegen Russland und ihre rechtlichen Grenzen,” *Verfassung* (blog). 28.02.2022. Erişim 3 Ağustos 2022, <https://verfassungsblog.de/wirtschaftssanktionen-gegen-russland-und-ihre-rechtlichen-grenzen/>.
- Verein der Getreidehändler der Hamburg Börse e.V. “Statistik Getreideproduktion und –verbrauch.” Erişim 3 Ağustos 2022. <https://vdg-ev.de/infothek/zahlen-und-fakten/>.
- WIKISOURCE. “Initiative on the Safe Transportation of Grain and Foodstuffs from Ukrainian Ports.” 09.08.2022. Erişim 12 Ağustos 2022. https://en.wikisource.org/wiki/Initiative_on_the_Safe_Transportation_of_Grain_and_Foodstuffs_from_Ukrainian_Ports.
- World Food Programme. “Failing to open Ukrainian ports means declaring war on global food security, WFP Chief warns UN Security Council.” 19.05.2022. Erişim 5 Ağustos 2022, <https://www.wfp.org/news/failing-open-ukrainian-ports-means-declaring-war-global-food-security-wfp-chief-warns-un>.

